Loughborough University

This item was submitted to Loughborough's Research Repository by the author.
Items in Figshare are protected by copyright, with all rights reserved, unless otherwise indicated.

3TA4_mp3_Our Story_Oral Histories of Women from Turkey

PLEASE CITE THE PUBLISHED VERSION

LICENCE

CC BY-NC-ND 4.0

REPOSITORY RECORD

Akbal Süalp, Zeynep Tül. 2020. “3ta4_mp3_our Story_oral Histories of Women from Turkey”. Loughborough University. https://doi.org/10.17028/rd.lboro.12592118.v1.

Başlıyor muyum? Evet ben 1954 yılında Kadim şehrimiz Diyarbakır'da eskilerin deyimiyle ki biz de çok Diyarbekir kullanıyoruz. Diyarbekir'de, Diyarbekir'in kalbi olan; Sur ilçesinin Anzele Mahallesi'nde, Anzele başı, -Anzele kaynak bir su daha sonra belki yeri gelirse değinirim-. Orada dünyaya geliyorum. Memur bir ailenin çocuğuyum. Ama küçük yaşta annemi kaybediyorum. Altı aylık bebek iken. Anneanne bu acıya dayanamıyor; beni alıyor, babama hiç söylemeden, hani izin istemeden daha doğrusu "ben bu kızı götürüyorum, diyor, ben büyüteceğim." İyi ki de öyle yapmış anneannem. Beni götürüyor, o büyütüyor. Nerede büyütüyor? Anzele Mahallesi'nden çıktıktan sonra, Süryanilerin yoğun olduğu bir mahallede, dayımların evinde beni büyütüyor. Anneannem okunmamıştı ama -hayat mektebini deyim yerindeyse defalarca mezun olmuş, bir kadındı.- Çok görmüş, çok yaşamış onunla ilgili de zaten bir kitabım var daha sonra deyinirim. Evet orada büyüyorum.

Bizim sokağımız nasıldı? Beş ırkın iç içe yaşadığı, hani deyim yerindeyse; Ebru Sanatı'nda böyle boyaları döker daha sonra fırçayı alıp hani belli bir şekil değil, böyle boyaları karıştırırsanız ya! O şekilde boyaların, kültürlerin iç içe geçtiği bir mahallede büyüdüm. Ermeni, Süryani, Yahudi çok görmedim. Bir, iki kişi hani böyle belli simalar vardı bir Menevşeci: Meşo dayımız, bir de: Deli Ferhamız. Diyarbekirli'lerin takmış olduğu bir lakap: Deli Ferhamız yani Selma Hanım'ımız vardı.

İşte Kürt, Ermeni, Arap, Süryani, Türk. Türkler; daha ziyade memur olarak kentimize gelip, burada ikamet eden, bizim evlerimizde kiracı olarak yaşayan insanlardı. Biz bunlarla bir kardeş sevgisi içinde her şeyimizi paylaşarak yaşadık, büyüdük. Ben o mahallede büyümüş olmanın birçok avantajını yaşadım. Birçok kültürle beslendim. O beslenme belki de o zamandan temeli atılan, bir küçük yazarlık şeyiydi örgüsüydü diyelim. İlkokulu orada okudum. Daha sonra kız meslek lisesinin, orta kısmında okudum. Orada okurken; hayata dair birçok şeyleri hani böyle temel bilgileri de orada edinmiş oldum. Çok değerli öğretmenlerimiz vardı. El işi olsun, biçki, dikiş olsun, moda, el sanatları, çocuk bakımı, beslenme, mutfak kültür ve bilgisini orada öğrenmiş oldum.

Daha sonra Ankara fen şey fen lisesi sınavlarına girerek; Ankara Fen Lisesi'ni kazanmış oldum. Ama ne yazık ki (gülüyor), anneannemin deyimiyle öyle onun aksanıyla söyleyeceğim: kız kısmı kendi memleketinde okur, kızım burada mektep mi kalmamış? Senin ne işin var Ankaralar da? Dedi ve beni göndermediler. Günlerce ağlamama rağmen o ağlayışımla kaldım. Daha sonra öğretmen okulu sınavlarına girerek kazandım ve Diyarbakır Öğretmen Okulunda okudum. Diyarbakır ilk öğretmen okulu da deyim

yerindeyse, zor bir okuldu. Hem lise müfredatı hem meslek dersleri hem uygulamalı derslerimiz, hepsini bir arada. Yani tam öğretmen yetiştiren bir kurumdu. Çok güzel ve eğitim aldık: öğretmenlik açısından, uygulamalı olarak. Mezun olduktan sonra Diyarbakır'ın bir. Diyarbakır merkeze atandım. Daha sonra eş durumundan Diyarbakır'ın ilçesi Hani ilçesinde çalıştım. Hani ilçesinde sekiz ay görev yaptım. Hamileydim, affedersiniz. İlk çocuğuma, bebek bekliyordum. Hiç Hani'de ben çarşı yüzü görmedim. Biraz tutucu bir yerdi. Kadınlar kesinlikle orada çarşıya çıkamazdı. Çıkanlara da zaten çok iyi gözle bakmıyorlardı. Biz böyle mezarlıkların içinden ara sokaklardan, deyim yerindeyse; dağları tepeleri aşarak okuldan eve, evden okula, bir yere gezmeye gidecek olsak bile hani derler ya: kulağını göster (gülüyor) sağ eliyle, sol kulağını gösterme. Öyle işte deyim yerindeyse; dağları tepeleri aşarak birbirimize de -memur aileleri- gezmeye gider, gelirdik. Bir yıl orada görev yaptıktan sonra yine eşimin askerliği nedeniyle; bu sefer Bingöl'e gittim.

Bingöl'de dağ köylerinde; sekiz, yedi yıl görev yaptım ve ben orada çok beslendim. Gerek kadınların yaşayışı gerekse çocuklarının eğitimi, kızların kız çocuklarının okutulma işi, kız çocuklarına farklı gözle bak, yani bir ikinci, üçüncü sınıf vatandaş gözüyle bakmaları, yani orada da birçok şeylere şahit oldum, tanık oldum. Onları da kitaplarımda dile getirdim zaman zaman. Yedi yıl orada çalıştıktan sonra Bingöl yetiştirme yurduna atandım. Orada da idarecilik görevimi yaptım. Hani deyim yerindeyse 46 yıllık bir geçmiş; eğitim, öğretim geçmişim var öğretmenlik mesleğinde. Bunun 43 yılını bir kefeye bırakırsak, üç yılını diğer kefeye, o yetiştirme yurdundaki üç yıl manevi açıdan çok daha ağır basıyor. İyi ki orada çalışmışım. İyi ki de o çocukların yüreklerine dokunmuşum. Hala ben o çocuklarla görüşüyorum. Evet daha sonra işte Bingöl yetiştirme yurdunda böyle canla başla, hatta şeyin, hep derim: ihtilalin acı sütüyle emzirildiğimiz günlerdi. 1980 dönemi: Kenan Evren'ler dönemi. Onlara teftiş verdiğimiz dönemdi. Paşa gelirdi. Bana askeri şey böyle komutan emriyle, edasıyla "hocam askeri gözle, bak buraya" derdi. Öyle o dönemlerde yine de alnımın akıyla, görevimi başarıyla... Benim için önemli olan çocuklardı, o gençlerdi. Onlara dokunmaktı, onları yetiştirmekti, onları hayata hazırlamaktı, onları kurtarmaktı, çok güzel de kızların çoğunu, kısa yoldan hemşire; sağlık meslek liselerine yönlendirdim. Kızlarımın çoğu hemşiredir. Bunların arasında erkek çocuklarından daha yüksek mevkilerde; şu anda bakanlık makamlarında olan öğrencilerim var. Onlar da benim için öyle geriye dönüp baktığım zaman en büyük sermayemdir. Daha sonra Bingöl yetiştirme yurdu benim çocuklarım, hani ben korumalı öğrencilere bakarken, üç tane bu arada tabii benim çocuğum oldu. İki oğlum, bir kızım. Çocuklarım; ben korumalı öğrencilere

bakıyorum, mahalleli de benim çocuklarıma bakıyor. Öyle bir duruma geldik. Çünkü, gecem gündüzüm, yani hiç mesai mefhumu yok. 48 saat yurtta kaldığım oluyordu. Birazda deliydim galiba. Yani her şeyi ihmal edip, yetim olmanın; tabii onun da bir şeyi vardı: duygusallığı. Ben o çocuklara yönlen, kendimi adamış gibi gördüm. Baktım, yok olmuyor! Çocuklarım korumaya muhtaç duruma geldi. Vali Bey'de tayinimi yapmıyor hani bi merkez okullardan birine. Dedi: asla! Okula şey, yurda kilit vurmam gerekiyor, dedi. Siz giderseniz biz ne yaparız? Bu durumda ben il dışı tayin istedim, Sakarya'ya gittim. Altı yıl da orada görev yaptım. Orada da çok güzel işler başardığımı düşünüyorum ki, hala o çocuklarla, o gençlerle de görüşüyorum. İlk başlarda tabii çok benimsemediler. Aa işte siz köyde ne yersiniz? Ay siz köyünüzde ne içersiniz? Ya arkadaş ben köyden gelmiyorum, ben şehirden geliyorum. Tabii onu da yadırgamamak lazım, görmemiş. Ha ondan sonra, memur memuru küçümseme gibi şeylerle de karşılaştım. Şey köylü vatan... köyde çalışıyordum pardon orada: Melen köyde. Diyor ki: e hoca, çocuk okuyacak da ne olacak? Diyor, senin aldığın maaş ne ki? Diyor, benim bir ton fındığımın karşılığı. Ama daha sonra, daha sonra ki ben çok tasvip yani benimsemesem de; aa hocamız işte o zaman o dönemki şeylerin, başta olanların hanımlarına beni benzetmeye çalışıyor... Yok Semra Özal, yok işte Tansu Çiller. Aman Allah'ım dedim (gülüyor). Beni hiç benzetmeyin. Ben ne Tansu Çiller'im ne Semra... Ben kendi başına bir öğretmenim, bir başka hiçbir şey değilim. Oradaki görevi de bitirdikten sonra tekrar kürkçü dükkânı: Diyarbekir'e döndük.

Diyarbekir'de de iki tane okulda bir şey de; Sur'un yine böyle kenar mahallelerinde, şehirden köyden şehre göç etmiş ailelerin çocuklarından, sınıfların oluştuğu yani kalabalık, kalabalıkların oluştuğu sınıflar, sınıf mevcutlarımız: 50, 60 kişilik sınıflarda böyle kir, pasak, toz içinde, orada da görev yaptım. Orada da kendi üstüme düşen bir şeyleri pay, sadece okuma, yazma değil, gittiğim her yerde biraz da böyle sosyal yönüne ağırlık verirdim. Yaşantılarını incelerdim, ailelerle diyaloğa giriyordum, mahalle aralarından yürüyerek evlerin içine- hewş deriz biz- avluların içine dalıyordum. Orada da çalışmalarım biraz göze batınca: valilik emriyle şeyin yani böyle uçlarda: Alparslan İlkokulu en alt, böyle kültürel ve sosyoekonomik açıdan en alt seviyede olan bir semtten, bu sefer en üst tabaka: Yenişehir İlkokulu'na valilik emriyle atandım. İki yılda orada çalıştıktan sonra, özel okullar maalesef duydu bizi. Özel okullardan aldığım teklifler, e öğretmeniz; maaşımız az (gülüyor), para cazip geldi. Çocuklarım bu arada üniversite okuyor. Özel okul, özel sektöre kaydım. 23 yılda kolejler de gerek sınıf öğretmeni olarak, gerek idareci olarak, görevimi yaptıktan sonra, geçen sene 19 Haziran'da noktaladım, 46 yılı. Bu benim meslek hayatım.

Evet biraz böyle çocukluğumun o hani Sur içindeki hewş deriz ya! Hewşli evlerimiz böyle Diyarbakır'ın Karataş bazalt taşlarından örülmüş o avluların içinde evlerin içindeki yaşantımızdan biraz bahsedeyim ister misiniz?

Ben özümsen bu arada; 2012 yılından beri de yazıya sevdalandım. Biraz kitap evet, altı tane kitabım var. Yedinci de elimde yazıyorum. Bu kitaplarımın arasında "Özümsen Diyarbekir'"ın yeri bir başkadır. Özümsen Diyarbekir'de neyi yazdım? Özümsen Diyarbekir'de: 50, 60 sene öncesini benim çocukluğum ve daha belki öncesini, hani büyüklerimin anlatılarıyla böyle beslendim, bir kitap yazdım. Kadın yaşayışlarını, kadınların gündelik yaşayışını, hani avlu içindeki, sokak içindeki, işte belli şeyleri; düğün, nişan, hamam, çeşme başı bu yaşantılarını kendi gözü, yani birinci şahıs olarak hani başkasının anlatılarıyla değil, kendi gözlemlerimle yazmaya çalıştım. Kadın gözüyle yazılan zaten tek kitap, hani erkek yazarlar çok yazdı: Diyarbakır toprağını, tarihini, kültürünü ama ben kadın gözüyle kadınların yaşayışını daha ziyade anlatmaya çalıştım. Orada da deyindim. Biz o avluların içinde mutlu insanlardık, mutlu çocuklardık. Bunu derken bir iki yerde dediler: ya siz hep kitapta diyorsunuz; biz mutluyduk, biz mutluy... Nasıl mutluydunuz? Dedim: nasıl mutlu olmayalım? O kadar güzel bir şeyimiz, yaşantımız vardı ki; düğünlerimiz ortak, nişanlarımız ortak, yaslarımız ortak ve bu beş ayrı ırkla, iç içe yaşarken, aramızda hiçbir husumet olmadan, gayet güzel, mutlu bir şekilde yaşantımızı sürdürüyorduk. Buna bir örnekleyecek olsak, örneğin; sabah erken Diyarbakır kadın, kadınları namaz, sabah namazından önce kalkar, günlük işte duş dur, abdesttir, hani inanç gereği, bunları bitirdikten sonra, -ki bunlar da çok önemliydi, genelde hani ataerkil ailelerde kayınvalideler de büyükler de bunlar, bir kadının yıkandığını görmemeliydi. Kadın üstüne, derlerdi ki: güneş doğarsa, evin bini bereketi kalmaz. Ha bu şeyle, düşünceyle kadın sabahın köründe kalkar, deyim yerindeyse: abdestini alır, kocasını gönderir, kocasını yolla, yolcularken sokak kapısını, biz piçe deriz, piçe kapısını açtığı zaman desturla, bismillahla arkasından suyu dökerek, eşini kocasını işe yollardı. Onu yolladıktan sonra kendisi ne yapardı? Piçe kapısının önünü eline süpürgeyi, şey iki çeşit süpürge kullanırdık; İstanbul süpürgesi bu bildiğiniz baya süpürge; o biraz daha pahalı, onunla genelde; odanın içindeki işte oda süpürülür, halı süpürülür, kilim süpürülür. Bir de çalı süpürgemiz vardı. Çalı süpürgesiyle piçek kapısını süpürürdük genelde hani, daha ekonomiktir diye o çalı süpürgesiyle bizim sokaklarımız yani piçelerimiz -Diyarbakır ağzıyla: piçe deriz- piçelerimiz bazalt böyle paket taşlarla, döşelidir, kara taşlarla. Bilmiyorum, Diyarbakır'ı gördünüz mü? inşallah bir dahaki geldiğinizde görüşürüz. Sokak, o paket taşların arasına o çalı süpürgesiyle, böyle zikzaklar çizerek, tertemiz süpürdükten sonra taşları tek tek

yıkarlardı. Taşlar tek tek yıkanır. O kara taşlar yıkana, yıkana rengi böyle lacivertin daha açık maviye dönüşürdü. Bunu yaparken hani bazen derdik: ya! Allah aşkına uyuyun! Yatın. Allah size vermiş, niye yatmıyorsunuz? Yok kızım, yok! Nasıl yatalım? Kapımızın önünden geçen ister işte Hristiyan olsun ister Müslüman olsun, erkekler şeye taşlarımızı kirli taşlara kirli küçük kapıların önünden geçerken bize lanet okurlar. Bu düşünceyle, sabahın erken hani bir daha camiye millet gitmeden, piçek kapısı temizlenirdi. Piçek kapısı temizlendikten sonra affedersiniz tuvalet, biz hela derdik. Helanın da biz de birçok ismi var: hela, daşra, ayakyolu, tuvalet daha sonra, hela kullanıyor da tuvalet daha sonra girdi bizim ağzımıza. Helaya evlerinizde iki çeşit su bulunurdu. Bir kuyu suyu, her evin mutlaka kuyusu vardı. Kuyunun üstünde kimi evde tulumba bulunuyor da hani çekmek için. Kimi evde; iple kovalar sarkıtılır, kovayla kuyudan su çekilirdi. En az 20 teneke. Tenekelerde: bu yağ tenekeleri, onlara böyle tahtadan tas yapılır. Onlarla en az 20 teneke su dökülürdü. Böyle yukarı kaldırıp, büyük bir şeyle güçle dökülürdü ki, ana şeye, ne derler ona? Ana atık suların gittiği yere kadar, affedersiniz, günlük pisliği götürsün diye. 20 tane su dökülürdü. Ha burada bir şeyi belirteyim: evlerimiz iki çeşitti. Bir müstakil evler; hali vakti yerinde olan, evini kiraya vermez. Odalarımızda genelde; iki oda, bir koltuk derlerdi. Böyle yatak odalarını olduğu yere odanın içinde oda, koltuk denirdi. Kira vermezlerdi. Bunun dışında, biraz daha ekonomik açıdan ihtiyacı olanlar böyle beş, altı, yedi odalı, büyük avlulu evler, hewşli evler de evler şey odalar kiraya verilirdi. Örneğin; altı, yedi tane kiracı ayrı anadan, ayrı babadan, bir evde otururlar. Tek bir mutfağımız, tek bir mutfağımız, tek bir helamız olurdu. O mutfakta günlük banyolar yapılır, duşlar alınır. Çünkü odalar da yok. Ondan sonra o hela kullanılırdı. Ne kimse kimseye bir farklı gözle bakardı, ne bir işte; tacizmiş, oymuş, buymuş asla böyle şey, kimse kimsenin yıkandığını bile görmezdi. Bu şekilde size izah edeyim.

Buraya niye geldim? Bu hela, işte ayak yolunun temizliği; nöbetleşe yapılırdı. Hem piçek kapısı hem hela. Eğer bir avluda, beş, altı aile kira birlikte oturuyorsa, sırayla bir gün; Ayşe'nin, bir gün Fatma'nın, bir gün işte Suna'nın sırasıydı. Aynen bu anlattığım, piçek kapısının temizliği, hela su dökülmesi, sırasıyla; hiç kimse, kimsenin sırasını şey yapmadan yani birbirini kırmadan, incitmeden, bir uyarı almadan, herkes nöbet derlerdi. Nöbetlerini yerine getirirlerdi. Evet hela temizliği bitti, piçek kapısı temizliği bitti, kocalar zaten erkenden gönderildi, sıra geldi. Sabah kahvaltısına. O kadar güzeldi ki; o beş, altı aile eğer müstakil bir evse de dışardan, komşulardan gelirdi: beş, altı kişi. Yani aile. Çayı diyelim ki; Ayşe demledi, biri -eğer yazsa mevsim- domates, biber kavururdu. Yani kızartma. Şimdi kızartma, biz genelde kavurma derdik. Onlar onu hazırlardı, biri evinden

zahter getirirdi. Zahter mesela; Ermenilerin bir kahvaltısıdır. Bizim de bizim evlerimizde, kahvaltılarda, zahtersiz asla bir kahvaltı düşünülemezdi. Ben de hala yapıyorum. O kültürü devam ediyor. Çünkü o tadı alır (gülüyor) o tadı alırsan, vazgeçmez. Evet kimi zahterini getirir, kimi evde eritilmiş: tepik deriz. İçine ot, hani peynir otu, kara çörek otu ya da biber, toz biber, evde yapılan toz biberi, işte şey, şimdi şey diyorlar: sandviç. Biz tepik derdik. Böyle eritilir, elde o şey açılarak, içine bu anlattığım; işte biberdir ya da birine biber, birine kara çörek otlu, birine şey peynir otu konularak elle kapatılır, basılırdı. Genelde ilkbahar işte böyle mayıs sonu haziran gibi bu peynir hepimizin evinde, örgü peynirinin dışında, bunu şimdiki nesil bilmiyor. Ben geçenlerde yaptım. Kızımı da kızım da öğretmendir (gülüyor). Oturttum yanıma, dedim: gel! Benden sonra bu kültür size geçsin yavrum, otur. Ama anne! Dedi. Hayır aması yok! Dedim. O sonra da oturdu hani yaptık bana. Çünkü bir elle olmuyor. Anne dedi, kolaymış. Ya! Dedim: yavrum kolaydır ama bu lezzet dünyada hiçbir yerde yok. Hani İtalyan peyniri diyoruz ya, peynirleriyle ünlü. İnanın bu bizim, benim bu evde hani benim dediğim; ben de tabii büyüklerimden aldığım bir kültürdür bu, öğrendiğim. Bu hiçbir yerde yok! Bu tat, bu lezzet! O peynirlerde maalesef yok. İşte kimisi evinden bu otlu peynirini, eğer eritmişse örgü peynirini yahut da salamurasını, bizim genelde; salamura, örgü ve işte tepik peynirlerimiz; lepik veya tepik derler. Hiçbir yerde de peynir iki, üç işlemden geçmez. Bizde mesela; süt mayalanır, peynir olur. Peynir eritilir, ikinci bir, üçüncü bir işlemi, ondan sonra tuza basılır. Bu da tek Diyarbakır kültüründe vardır. İşte peynirini getirir, zahterini getirir, kimisi yeşil zeytin, Derik. Bizim yöremizde meşhur yeşil zeytinimiz vardır, Derik zeytini. Hatta batıda hani bizde de yeşil zeytin var dediğim zaman, hayret etmişlerdi. Nasıl Diyarbakır'da? Var ya! Bizde de fındık da var, ceviz de var, yeşil zeytinde var, peyniri (gülüyor) en alası yok mu? Biz de olan bence hiçbir yerde yok. Çünkü ben Diyarbakır'ı çok seviyorum. Onun için böyle bastıra, bastıra da (gülüyor), anlatıyorum.

Evet böyle zengin bir sofra kurulur. Sofranın tabii adabı var; büyükler başta oturur, gelinler biraz daha aşağıda, kızlar en aşağıda. Kızlar, sürekli çay doldururlar, hizmet ederler, of! Aman! Bizde yok. Hoş sohbetle, muhabbetle, tatlılıkla, kahvaltılar yapıldıktan sonra hiç kimse kimseyi uyarmadan; o sofra toplanır, kızlar bulaşığa gider, bulaşıktan mutfaklarımız böyle kemere biz kantırma derdik. Kantırmalı taştan. Kimisi önüne camekanla kapatıyor, hani kışın soğuk olmasın, çünkü duşta orada alınıyor ya! Kiminin de zaten açıkta, o mutfağa gidilir, şeyimizde vardı; kuyu suyunun dışında derlerdi: belediyesi suyu. Yani normal içme suyu (gülüyor). Bulaşıklar kuyu suyunda hani mikrop belki, ola ki, kapılır, mikrop olur. O yüzden çeşme suyuyla, bulaşıklarda tertemiz yıkanır, bakır sinilere dizilir,

avlunun, hewşun en güneşli yerine götürülür. Bir de; bakın hijyene bakar mısınız? Hani şimdi bulaşık makinesinden sıcak sıcak çıkıyor ya bunlar, biz o zaman, o teknikle, yine onu o güneşin hani kızgın güneşte, biz onu mikroplardan arındırıyorduk. Hani yıkanırken ola ki bir şey kalmışsa güneşte de inan öyle tabağı, çanağı hani tabak, çanak dediğim şey bizim bakır kaplar, bakır sahanlar, bakır üsküre, tasa üsküre derdik. Bakır taslarımıza dokunamazdınız. İşte o da bir tür şey, yani arınma, temizlik. Evet bulaşıklar bittikten sonra komşular, herkes eve dağılır. İşte kimisi öğlen yemeği hazırlığını, kimisi öğlenden sonra gezmeye gidecek, onun hazırlığını yapar.

Sonra şeye gelelim, hamam günlerimize. Bizim çok meşhur hamam günleri yani tarihi: 14, 15 tane; benim gördüğüm, saydığım, tarihi hamamlarımız vardı. Ne yazık ki, bugün hepsi kapalı, meczup halde öylece bekliyor. Hatta birini ünlü bir marka şey restoran olarak; Gazi Caddesinde. Yani o kadar içim sızlıyor ki, onun önünden geçtiğim... Orada yemek yiyenlere şaşıyorum. Ama tabii Diyarbekir'li olup da yemek yiyenlere... Orası bir hamamdı, orada bir kültür yatıyordu. Maalesef şu anda işte rant için orası da: bir restorana dönüştürüldü.

Hamam günü o hane halkı sabah erkenden yine zaten rutin bir şekilde erkenden kalkılıyor, mutfaklarımızda o bahsettiğin kantırmalı mutfak, yukarı başında ocak olurdu, şimdiki deyimle şey, ne diyorsunuz? Şömine. O zaman biz ocak diyorduk. Hatta Kürtçe "peferi" diyorlar. Onun üstüne bakır çift kulplu kazan konulur, kazanda sular kaynar, ondan sonra, teşt: bakır leğenler ve böyle çamaşır leğenlerine biz: teşt diyorduk. Teşte çamaşırlar konulur, eğer evde gelin kaynana varsa; ikisi de oturur. Biri şeyden, tahta tahta derdik; böyle oturaklar, marangozlarda yapılan, önüne şeyi koyar; bakır teşti, altına kasnak, kasnakta bu elek. Kullanılıp, eskiyen eleklerin çerçevesi var ya, o kasnakları koyar. Hani biraz yüksek olsun; beli incinmesin. Altına da tahtasını koyar, Allah'ım o çamaşırlar bir yıkanır, kaynana mesela ilk suyu yıkar. Hemen geline devirir, ikinci suyu gelin, üçüncüsü eğer görümce varsa evde üç suyu da o yapar böyle şey yani el yordamıyla, paylaşarak, işi bir anda bitirirlerdi. Kızlar genelde çamaşır asardı. Sakız gibi çamaşırlar. He beyazlar kaynatılırdı, pardon, özür dilerim. Beyazlar o çift kulplu, bakır kazana biraz sabun tozu. Hani eskiden deterjan yoktu. Benim gördüğüm dönemleri diyorum daha sonra, biz sarı toz çıktı. Böyle satılıyordu; seyyar satıcılar. O sarı tozlu koyar, kaynatırlardı ya da sabunu böyle parça parça, küçük sabunlar toplanırdı. Hiçbir şey ziyan edilmezdi. Atık diye bir şey yoktu "***" Hanım. Sabunlar atılır, o çamaşırlar kaynatılır, tahta böyle uzun çubuklarla; evrilir, çevrilir, iyice kaynadıktan sonra, bir el daha yıkanır durulanır, kızlar götürür,

damlara asarlar. Damlarda iplerimiz vardı. O da bir şey, örf, adetle asılırdı. Oraya bakan hani o çamaşırları asan kız eğer inci gibi; hani gelin çeyizi gibi dizmişse, kız beğenilirdi. Oh! Helal olsun, işte -atıyorum- Fatma Hanım, bak hele, kızını ne güzel yetiştirmiş, öyle bir çamaşırı asmış ki dama böyle görenler, diyor ki: Yarabbi incedir, dizmiş. Ha eski deyim ve anlatmam gerekiyor ki (gülüyor), o şeyi, havayı versin. Evet o çamaşırlar asılır. Kimisi; çamaşır günü, öğlenden sonra da hamama giderdi. Kimisi de bir gün çamaşıra ayırır, ertesi günü şeye, hamama giderdi. Hamama gidilecekse; hamam torbamız vardı ve bembeyaz: Amerikan bezinden dikilir, kimisi işte işlerdi. Ağzına da şey böyle uçkur geçirilir yani bir ip bağlanırdı. İçine ne konulurdu onun? Bir bohçaya, hamam takımı. Havlu işte iki tane dikdörtgen, bir tane de baş havlusu. Hamam takımı konulur bohçaya. Bohçalarımız da iki katlıydı. Hamam bohçası yani havluların bohçası altta yine beyaz böyle delik işi, bürü de diyorlar. Bürüde den yapılmış. Yani bunlar rutindi, değişmiyordu. Herkesin hemen hemen aynı da ama tabii temizliği, düzeni, bohçanın katlanışı, kadının şeyini gösterirdi. Hamaratlığını, temizliğini, bir şekilde değerlendirirlerdi, not verirdi görenler. Alttaki beyaz bohçanın üstüne de en alta kademe bohça derdik. Böyle satenden atlas derlerdi. Atlas üstüne kabartmalı iş. Benim hala duruyor. Rahmetli annemden bana kalan. O da renkli. Ya mor olurdu, lila rengi, hani kadının rengi, bordo rengi, kiminin ki pembe, mavi ender olurdu, genelde bu renklerdendi. Havlu önce işte o beyaz bürüde bohçaya sarılır, üstüne de kademe bohça sarılır, şeyin torbanın içine konulurdu. Bir şeye de bohçaya da iç çamaşırlar, temiz iç çamaşırları güzel katlanır, onun içine konulurdu. Hamam tahtası; kürsü işte. Küçük kürsü. Kürsüsü konulur. Kildan, kildan biliyor musunuz? Kildan içine: sabun, kese, lif konulan, bakırdan böyle Ermeni ustaların işlediği, yaptığı, bakır işçiliği, çok önemli. Onun kilit yeri bile başlı başına bir sanat şeyiydi, göstergesiydi. Üstten kulplu içine tarak, sabun, lif, kese yerleştirilir, o da konulurdu o torbanın içine. Tahta kildan. Ha bir de gümüş nalınlarımız vardı. Hamamlarda giymek için. Ben, benim yoktu. Annemden rahmetli annemin çeyizinden bana anneannem kaldırmıştı, üstünde de şey böyle gümüş motifler olan, derinin üstüne gümüş motifleri işlenmiş: hamam nalını. İşte hamam nalını, hamam tahtası, hamam kildanı, iki tane bohçası konulur ağzı bağlanır. Natora derdik. Natoralar; hamam şeyi taşıyan, bohçacılar, bohçacılara. Bunlar içeride hizmet edene de natora denirdi, hamam torbalarını taşıyanlara da natora denirdi. Hamam torbası taşıyanlar, hamamın içine girmezdi. Mesela bizimkini Gulö Bacı gelir, götürürdü. Gulö Bacı; süryani bir şeydi teyzemizdi. Onun hikayesini de ben bir kitabım da anlattım. Suriye'den bir şekilde kader onu da savurmuştu, Diyarbakır'a gelmişti. Kızını, kızı kaçarak evlenmişti; Sunni yani Müslüman bir gençle. O da kızın peşinden ta Diyarbakır'a geldi ve ölünceye kadar -komşumuzdu kızı da- kızıyla savaşı hem sevgisi hem savaşı ölünceye

kadar bitmedi. Kızıyla hep savaşırdı. Süryanice konuşmuyordu, Kürtçe. Söverdi, sayardı. Sen niye geldin? Sen beni niye buralara çektin? Senin yüzünden ben... hiç o savaşı bitmedi. Buna rağmen, işte bu hamam bohçaları taşıyıp, şöyle göğsünde kesesi vardı, para kesesi. O kesenin içine işte; her bohçanın başına bir lira, 50 kuruş verilirdi. O paralar da biriktirip, getirir kızının avucuna verirdi. Gulö Bacı kızının evinde kalmıyordu. Çünkü kızının kocası Müslümandı, o evde kalmıyordu. Kilisenin Meryem Ana Kilisesi'nin şeyi vardı: böyle fakirlere ayırdığı, biz mazıhana derdik. Böyle küçük, küçük, göz göz odaların olduğu yer. Fakir hani bakıma muhtaç yaşlıların barındığı yer yani orası benim taaa, ben öğretmen oluncaya kadar vardı. Ortasında da koza kaynatırlar. Ben böyle konudan konuya atlıyorum. O kadar konu çok ki! Evet, neyse. Gulö Baci işte böyle savaşını ölünceye kadar verdi. Bohçayı alır, götürür. Gulö Bacı'nın işi neydi? Bohça hamamdan içeri girdi mi? Hamamın soyunma, giyinme yeri, yani ilk bölüm. Büyük, genişçe böyle, bohçaların konulacağı yer; yusyuvarlak, orta da kocaman büyük yusyuvarlak taş havuz, ortada fıskiyesi, girdiğiniz zaman bir serinlik yüzünüze vururdu. Herkesin bohçasının yeri belliydi. Götürür bohçayı koyar, açar, hamam kilimini unuttum. Çul derdik, hamam çulu. Hamam çulunu serer, hamam çulunun üstüne; çitme konurdu. Çitme de yine beyaz delikli işten, döşeme, döşemenin üstüne çitme. Döşeme yorgancıların elle yaptığı hani içi pamuk dolu küçücük bir kilim diyelim. Oturduğumuz tamam biraz yumuşak olsun. Üstüne de yine bembeyaz çitme. Çitme de yine delik işi olurdu. Yani bunlar rutindi, değişmezdi. Herkesinki hemen hemen aynıdır makine de işlenen Antep işi diyorlar sanırım. Biz bürüde diyoruz da. Antep tarafında da ona şey: Antep işi diyorlar yani öyle biliniyor ama bizim Diyarbakır ağzında onun adı bürüdedir. Dikiş makinesinde, ben bile yapmışlığım var yani, denemişliğim. Çul, çulun üstüne şeyi, döşemeyi, döşemenin üstüne çitmeyi serer, düzgün bir şekilde bohçaları koyar, böyle baktığın zaman: Allah'ım böyle özene bezene ve o da işte; o ailenin hamamcı da oturan, para alan, hamamı işleten ve hamamın sahibi böyle bakardı: ay derdi, biri kız mı arıyor? Gel bir git işte, Saniye Hanım'ın kızını al. Çünkü hamama geldiği zaman onun güzelliğine bakan: helal olsun, bunun yetiştirdiği kız da bunun gibidir. Ya bunlar hep böyle şeydi, birer kriterdi. Çünkü hamamlar sosyal yerlerdi. Sosyalliğimiz hamamdı, çıkarıydı, düğündü, buralarda genelde böyle evlenecek kızlar seçilirdi eskiden. Ondan sonra biz giderdik. İşte aile giderdi. Aile bir gibi giderdi ve üst giysiler çıkarılır. Hamam peştamalı ama iki peştamal sarılırdı. Alttan normal beyaz peştamal, üstüne de kirşan peştamal. Kirşan peştamal da hani demin dedim ya, koza kaynatıyorlar. İpekten, koza ipeğinden, puşucular tarafından dokunmuş şey, peştamallar: ipek peştamallar. Benim de halen var. Üstüne de ipek peştamal sarılır, ayağa nalın giyilirdi. Salına salına böyle, arzı endam, ederek içeri girilir. Eğer genç kızsa ya da yeni

gelinse; hamam da herkes, herkesi tanırdı. Çünkü şey, Diyarbakır hani şimdiki gibi böyle devasa büyük metropol değildi. Sur içinde, herkes, hemen hemen herkesi tanırdı. Yine bir başkent gözüyle bakılıyordu ama şimdiki gibi değil. Şimdi kendi kentimde, ben yabancıyım maalesef. Benim anlattıklarım; Diyarbekir'in altın devri. İçeri girer, herkesin elini, büyüklerin elini öper, otururlardı köşelerinin başına, su akıncıya kadar biraz sohbet edilir, sular aktıktan sonra, hani sıcak su aktıktan sonra, ya kızlar, gençler mutlaka yaşlıları yıkarlardı, saçlarını tararlardı. Hali vakti yerinde olan, bu da, burada da ekonomi biraz devreye giriyordu. Bu anlattığın biraz ekonomik durumu iyi olan, ha düşük olan, bohçasını kendisi sırtlar gelirdi. Orada hamamda da bohçacılar tarafından gelenlerin oturduğu kurnalar ayrıydı. Kendi kendine gelenlerin kurnaları ayrıydı. Bohçacılar tarafından işte hamam tası, kildanı bir yere konulmuşsa orası onundu, asla kimse kaldırmazdı. Onun da karşılığı vardı; 25 kuruş. Ben bazen kızardım: vay felek! Derdim. Her şey 25 kuruş için. Ya bu 25 kuruşa ben burayı satın alabiliyorum, öbür kurna da yıkananları düşünürdüm. Niye hani böyle bir ayrımcılık? Maalesef o zaman da vardı. Eğer başını yıkatmak istiyorsanız; natırlar işte yine içeri, biz "natura" derdik, "natır" diyorsunuz galiba. Naturalar onların başlarını yıkar, saçlarını tarar, ondan sonra hamam, yıkanıp, çıkan kişi yine herkesin elini öperek, havlularını sarılır, herkesin elini öper, giderdi. Ha bu arada; bir de eğlencelerimiz olurdu. Diyelim ki şeydir; bir gelin yeni gelin yedisinde, sekizin kaynanası hamama getirmiş. Gelin yine bu kildan peştamalı, önce gelinlik giyer, bir süre şeyde otururlardı gelini; o soyunma, giyinme yerinde, sandalyenin üstünde, aynı böyle eller önünde bağlı, zavallı boynu bükük (gülüyor), herkes; gelen, giden bakar, iyice gördükten sonra o da aynı anlattığım şekilde soyunur, peştamallarını bağlar, içeri gelir, herkesin elini öper, gelin hamamında, bahşişte olurdu, natura işte bu bahşişçi naturalara, bohçacılara, hamamcılara, atıyorum: hamam parası bir liraysa, gelininki beş liraydı. Orada da herkes nasiplenirdi yani böyle bir sosyal döngüydü aslında bu. Hani herkes herkese bir şekilde el uzatıyordu, yardım ediyordu. Yoksa zavallı naturaların hiçbir geliri yok. Eğer bunlar da yani olmazsa nereden geçineceklerdi? Üç, beş kuruşla yaşamlarını sürdürüyorlardı. Onlardan biri de: içeride baş yıkayan: Elmas teyzeyle, kızı vardı. Kızı: Saliha. Elmas Teyze'de Hıristiyandı, Süryaniydi. Pardon Ermeniydi. Kızı Saliha da: böyle biraz yarım akıllıydı. Ama ben onu çok akıllı görüyordum. Ayağında tahtik derdik. Nalını artık sürüne sürüne sürüne incelmiş, neredeyse hani kopacak. Buna tahtik nalı. O tahtik nalını böyle bazen yere çakardı, derdim: dünyadan hıncını alıyor. Niye ben? Herkese hizmet eden niye ben? O orada yıkanırken, ben onun hizmetini yaparken, ben onun sırtını keselerken, anam saçını tararken, ben niye her şeye koşturuyorum? Yemin ederim o çocuk aklınla, o kızcağız ayağını yere vurduğu zaman o nalını derdim ki: isyan ediyor, isyanını böyle dile

getiriyor. Millet diyordu ki: yarım akıllıdır. Bana göre en akılsı da oydu. İşte hamam şeyimiz böyleydi.

Hıı, sıra geldi; böyle hali vakti yerinde olan, zengin olanların, kocaları dışarıdan sinilerle kebap gönderirlerdi içeriye. Tabii ziyafet! O ama paylaşılarak tabii ki, tek başına kimse oturup yemezdi. O kebaplar geldi mi işte; Ayşe Hanım'a, Fatma Hanım'a, Suna Hanım'a, Yıldız Hanım'a böyle tike, tike, tike, tike dedim ya hani lokma lokma; yine tattırılırdı. Yenilir, içilir, bazen de Allaahh! Hamam tası olurdu darbuka, oyunlar, göbek atmalar, çiftetelliler, halaylar, zılgıtlar ya bir âlemdi bizim hamam günlerimiz. Ha hamam çıkışı da diyelim ki biri oğluna, hani birini gösterecek işte atıyorum; Fatma Hanım'ın kızını gösterecek, o çocuk gelir, hamamın kapısına yanaşmak kesinlikle yasak. Bi küçö deriz. Bi küçö ötede, sokak başında beklerdi işaret verirlerdi, beraber çıkarlardı. İşte şu öndeki, sana dediğiniz kız! O bakışla kızı beğenirdi, eşini seçerdi, nasıl bir şeydi bilmiyorum. Mutluluk da vardı, sonunda yani evlendikten sonra artık Kader mi diyeyim, kadere rıza gelmek mi? O bir küçük bakışla, görüşle, birbirlerini beğenirlerdi.

Bir de size bir çıkarı gününü anlatayım. Çıkarı: piknik. Bizim pikniklerimiz, çok meşhurdu. Benusen dutluklarımız vardı ki; Benusen şarkılara, türkülere konu olmuş bir mesire yerimizdi, dutluktu. Orada da işte şeylerin, bu ipek böceği tırtırları dut yapraklarını yiyerek beslenir, onun için biz de İpek böcekçiliği çok yapılırdı benim çocukluğumda. Tabii yapanlar: Hristiyanlardı. Onlar gittiii, memleketin bini bereketi... Nenem derdi -rahmetli- derdi ki: kızıım, Hristiyanlar gitti, bu memleketin bini bereketi de gitti. Onlar sanatlardı, onlar zanaatkardı, onlar her şeyi yapan; dişçimiz onlardı, bakıcımız onlardı, kilimcimiz onlardı, ipekçimiz onlardı, kuyumcu mesela altın alınacağı zaman, derlerdi ki: git, Hristiyan'dan al. Yemin etmez ama dürüsttür, doğru satar. Öbürü yemin eder ama seni mutlaka aldatır. Bunlar benim böyle kulağımda küpedir, zihnimde yer etmiş söylemlerdir.

Çıkarıya cuma günü kadın kadına giderdik Benusene. Yani bu dutluk yerine. Orada kadın kadına gidilir. Herkesin ağacının altı hemen hemen rutin, belliydi. Ağacımızın altına; kilimi, çulumuzu sererdik. İşte, çıkarı çıkını derdik hani böyle şey; şimdiki gibi taksilere, maksilere binecek durum yoktu. Herkes kendi semtine yakın yürüyerek işte Sarıkız vardı, Benusen vardı, ondan sonra şey; Şemsiler vardı, E bunlar böyle bizim gittiğimiz piknik yerleriydi; kadın kadına. Pazar günleri de genelde maile yani erkeklerle beraber gidilen, yine ya ya. Onca yolu, o çıkınları sırtlayarak giderdik. Nereye giderdik? Gazi Köşkü'ne. Gazi Köşkü, bu Hevsel Bahçeleri, işte belli yerler vardı: işte Acem Gölü, ondan sonra On Gözlü

Köprü'nün ayaklarının olduğu yerler: Cinali bahçeleri, Fabrika Köyü, Seyfürmürlük, bunlar bizim maaile gittiğimiz yani Dicle Nehri'nin kenarında piknik yaptığımız yerlerdi. Cuma günü gittiğimizde; genelde böyle daha basit yemekler, biz belluh derdik. Belluh nedir? Mercimekli köfte. Mercimekli köfteyi baharın daha ziyade gidilirdi. Kavurma evde, bizim göleli kavurmalarımız olur, o kavurmanın dibi kalırdı artık yani son kısmı. Oradan da biraz atarlardı. Ben böyle gözlerimin önünden hiç gitmez, şimdi yapıyorum asla o tat yok. Mercimekli köfte yoğurulup, sıkım derdik, sıktığı zaman o kavurmanın yağı; şıp şıp şıp damlardı. Zaten öyle olmasa kimse yemezdi (gülüyor). Lezzeti de oradaydı. Ya bellah yapılırdı ya domatesli şehriyeli -şehriyeyi de kendimiz keserdik- şehriyeli pilav olur, kısır yoktu. Benim çocukluğumda kısır yoktu. Kısır daha sonra sofralarımızda yerini aldı. Yahut da nergizleme, eğer tam böyle şeyin yeşilliklerin yeni çıktığı zamansa yumurta salatası var ya, biz nergisleme derdik. Nergisleme yapılırdı. Kavun çekirdeği; bizim çerezimiz, yediğimiz kavunların çekirdeği asla atılmazdı. Hatta ben yediğim zaman şaşıyor, diyor: nasıl yiyorsun? Ya onu da onu da biz biliyoruz, bizim kültürümüzde var. Karpuz çekirdeği kaynatılır, külde kaynatılır, temiz yıkanır, karpuz çekirdeği ya da peynirin suyuyla, kavun çekirdeği kavrulurdu. O da ayrı hem sarımtırak olurdu hem de çok lezzetli olurdu. Bu küplere bastığımız peynirin suyuyla işte çerezimiz de oydu. Yemekler yendikten sonra semaver götürürdük yahut da çalı, çırpıyla hemen orada ocak kurulur, çay kaynatılır. Kızlar burada da yine hizmet ederlerdi. Böyle çok mesela biz okuyan kızlar; tek tüktük. Biz top mop oynardık, işte ip atlardık. Bize hoppa kızlar derlerdi (gülüyor). Hem ele geçmezdik, hani aranılırdık çünkü çok azdık. Hem de bazı kesimlerce çok beğenilmezdik, hoppa kızlar. Ben o hoppa kızlardandım, oynayan kızlardandım. Bu Benusende de bizim şey vardı: böyle surun altında, zaten Diyarbakır'ın her tarafı sudur. Gözeler vardı, altı tane. Birinde genelde yün yıkanırdı. Onun suyu biraz gürdü. Birinci gözede yün yıkanırdı. Çünkü bizim yataklarımız hep yündendi. O yün yıkama da ayrı bir ritüeldi. Onu da belki zaman olursa anlatırım. Birinci gözede yün yıkanır. Üç gözeden kadınlar hani su ihtiyacını giderirdi; kapları hani bulaşıkları yıkardık, içecek suyu götürürdük, en son iki gözede de bizim Diyarbakır'ların pekasları otururdu. Pekas: böyle alemci, içkici.

Ama onların da şeyleri vardı. Raconları vardı. Ne bakın! Bir tarafta: hemen böyle 100 metre ötede kadınlar, kızlar hahaha, kikiki; oynuyoruz, yiyoruz, içiyoruz; 100 metre ötemizde: bir grup erkek içki alemi yapıyor. Ya bir taşkınlık olsun ya bir yan gözle bakma olsun, asla! Onlar da adabıyla içenlerdi. Böyle onlara da şahidim ya şişelerinin sesi bize gelirdi ama hiç kimseye asla bir gün zarar vermediler. Yan gözle bakmadılar. Bunlar Diyarbakır'daki İnsanların güzel yaşamlarından örnekler bence. Hani şimdi var mı öyle?

Bir bi birayı içen sokağa düşüyor, şaşıyorum. Eskiden de Diyarbakır'da... Çünkü biz Hristiyanlarla iç içe olduğumuz için, onların kültüründe, içki kendileri zaten yapıyordular. Mesela; likörü olsun, şarabı olsun, rakısı olsun evlerinde yapılıyordu. Akşam cümbüşler çalınır, hauşlarda masalar kurulur eğlenirler, onlardan bize geçen bir kültürdü. Zaten iç içe yaşadığınız yani geçmemesi konuşulamaz.

Şimdi bu döneme bakacak olursak, yani üç beş tane içen sokağa dökülüyor. Ona buna karışıyor. Zaten gün geçmiyor ki, bir taciz olayıyla karşı karşıyayız ama eskiden Diyarbekir'de hem içilirdi adabıyla hem de eğlenilirdi. Eğlenmek için içilirdi. Evet piknik işte çıkınlarımız böyle. He o dutluk Benusen'de; dutlar silkelenirdi. Dutları bir kişi çıkar ağaca; erkekler, kadınlar büyüüük böyle çadırdan, beyaz örtüler olurdu. Her biri bir köşeden tutar. Biz çocuklarda gider bir yerden tutunurduk ki, bize bir kap şey versinler, dut versinler. Çünkü ağaca çıkmak yasaktı. Onlar ağaca zarar vermeden, tahta tokmaklara da bez sararlardı, onunla dala vurduğu zaman güm güm güm güm ama dutta vardı. Her biri parmak kadar, bal damlardı, bal değil de pekmez. Çünkü mor siyah üzüm genelde Benüsen'de vardı. Onları işte bizim de payımızı verdikten sonra seçilir, tavla, tavla derlerdi, tahta yuvarlak. Tavlalar etrafına genelde incir ağaçları yeşil, ee şeyler yaprakları dizilir, ortaya dut güzel bir şekilde dizilir. Sütü, şey dutu satacak olan kişi tavlanın başına bir de bir başlık koyardı ki, tavla başını incitmesin. O da böyle bezden yapılmış teker biçimde yuvarlak bir şeydi başına yerleştirir tavla üstüne koyar. Leyla'sı Arap, Leyla'sı Arap (gülüyor), Karahöbür dutu. Bizim dutun adı: Karahöbürdür. Diyarbakır ağzıyla. İşte şeyler dizelerdi böyle methiyeler: Leyla'sı Arap geldi. Karahöbür, karahöbür akşam üstü saat dörtte, çünkü Diyarbakır sıcak ya, sıcak bir coğrafyada biz yaşıyoruz. Sokaklarda, piçelerde gezer, bizde çıkar, genelde da tasla satılırdı. İşte tası 25 kuruş, 50 kuruş alır her akşam dut mevsiminde, bizim sofralarımızda hani yemekten sonra dutumuz vardı. Dut yenilirdi ne kadar sağlıklı ve bizi nasıl besliyordu: doğal ilaç.

Evet Gazi Köşkü'ne gidileceği gün de hani erkeklerle beraber sabahın yine erken saatinde çıkınları alır, şakşuk şakşuk. Ben çıkarı orkestrası derdim o çıkan seslere. Çünkü bardak çanak hepsinden ses çıkıyor giderdik Gazi Köşkü'ne. Herkes bir ağacın altına. Ha büyük yaşlılarımız da bizde kırklar ziyareti var. Suzan Suzi türküsünün yakıldığı yer, hani oraya Suzan'la arkadaşları gidip, eğleniyorlar, ziyaret diyorlar. İşte kırların kaybolduğu bir yer, diye rivayet edilir. Gayipten kaybolmuşlar öyle bir yer. Orada eğlenip, döndükten sonra On Gözlü'den geçerken, arabaları suya devriliyor; köprüden devriliyor, hepsi boğuluyorlar onun üstüne işte Suzan Suzi türküsü yapılıyor. Bizim büyüklerimiz de hani anneanneler

babaanneler yani neneler herkesten önce sabah namazını gider orada kılarlardı. 3 Cuma'yı mutlaka yaparlardı. Onlar dönünceye kadar biz şeyi hazırlamış olurduk. Sabah kahvaltısını. Çünkü Gazi Köşkü'ne gidildiği zaman hem sabah kahvaltısı hem öğlen yemeği yemeler, akşam gün batımında eve dönerdik. Yine ocaklar kimisi ocak kurardı, kimisi gaz ocağı götürürdü, kimisi de semaver. Ya bu üçü de kullanılıyordu. Sabah kahvaltısı yapıldıktan sonra bütün kadınlar bir araya toplanır. Dolma, genelde çıkarılan vazgeçilmez yemeği bizim sumaklı, ekşili dolmamızdı. Hemen orada oyulur sebzeler, ondan sonra işte içi hazırlanır, doldurulur. Kuşanalar konulur bir ocağın üstüne, o kaynadığı zaman çıkan koku, bizde böyle kediler gibi (gülüyor) etrafında beklerdik ki ne zaman pişecek ne zaman pişecek? Evet dolmalar pişer, kimi dolma orada kelle paça pişiren bile gördüm ben. İki be mumbar dolduran gördüm. Ya biz, şeydi bize: zevkti bize o. Şimdi inan bana yük geliyor. O zaman da zevkti. Zevkle yapardık o işi. Hiç, hepimizin de gittiği ağacın altı belliydi. Biri gelmemişse, öbür komşu merak ederdi. Hani çıkarı komşusu. Vaay! Bugün Sıddık Bey'ler gelmemişler acaba ne oldu? Diye bir merak da salarlardı yani. Bunlara da şahit oldum. Öğlen yemeği yenildikten sonra biz kapları alırdık bu sefer şeye Gazi Köşk'ün tam köşkün orada çeşmeler vardı. Giderdik orada kapları yıkardık. O arada kimi; sevgilisiyle bakışır, yani o sevgili dediğim bakışma. Hani el ele tutuşalım, diye öyle bir şey yok! İşte "kız ben seni seviyem, sen beni seviysen, sen biliysen, sevmiysen sen biliysen" misali. Sevgili de böyle. O işte kaplar yıkanır, birbirlerine orada ya bir bakışırlar ya bir küçük pusula, mektup verilir. Ha bunlar da orada (gülüyor) yaşanılırdı. Yahut da görücü usulüyle kadınlar, oğullarına hani oğlan anaları gelir; çeşme başına, kaslanın başına, hele kız nasıl kapları yıkıyor? Adabıyla, usulüyle mi yıkıyor? Yoksa hemen suya çalıp, alıp, yağlı yağlı mı götürüyor. Orada bu tür şeylerle yaşanılırdı. Kaplarda yıkanıp geldikten sonra, e birazcık oyun oynayalım işte, bize oyun oynayalım diyenler, (gülüyor), buna hoppa der, oturup kanaviçe işleyeceğiz, tentene işleyeceğiz. İşte öyle. İp atlardık, salıncak kurardık; ağaçlara, büyük kocaman ağaçlar vardı. Gün eğlence içinde geçer, akşam musmutlu yorgun, böyle şey, mutluluktan mest olmuş bir şekilde evlerimize dönerdik. Ne anlatayım şimdi (gülüyor).

Akşamüstü akşamüstü yani ne zamana kadar böyle; 10, 11 yaşına kadar kız çocukları için diyorum: 11 yaşından sonra kızlar genelde oyuna katılamazlardı. Aileler izin vermiyorlardı. Tabii ki, küçe de biz evcilik bile oynardık. Kapılarımızın önünde, bi küçük bir pılı, pırtı serer, Orada işte bebeklerimizi, bebeklerimizin giysilerini oturur, dikerdik yani o da aslında bir hayata hazırlanıştı kızlar için. Evcilik oynardık; erkek çocuklar, işte komşularımız baba olurlardı. Ha bir aile kurardık. Evciliğin dışında, körebe oynardık. Körebe genelde böyle

hava kararmaya yakın oynardık. Birinin gözünü bağlardık, Allah'ım onun başına neler getirirdik. Sonra şey bizim damlarımız hani topraktan ya, o damların her sonbaharda beslenmesi gerekiyordu. Onun için bir çamur karışımı hazırlanırdı. O çamur karışımı beş altı ay önceden saman, tuz, toprak yani özel getirilir, onlar harmanlanır herkesin dışarıda küçe de kapısına yakın bir yerde, böyle seki gibi hani bir yükseklik yapılırdı. O takii sonbahar gelince, onu tekrar yeniden ıslatırlar, çamur haline getirirler, götürür damı sıvarlardı. Ustalar tarafından ya da evin erkekleri yapardı. Biz o sekilerin üstünde kale benim oynardık. Kim o kaleye çıktı, kale onun olurdu. Kale benim oynardık, 14 taş oynadık, peçiç oynardık, gogo oynardık, çelik -biz çelik çubuk derdik- çelik çubuk oynar yani çelik çomak, çelik çubuk oyna, erkek oyunlarını da biz katılır, o kadar çok oyun vardı. İple elimize ip elimize, böyle şey yapar, şekiller yapar, birbirimize verirdik. Beş taş kaçınılmaz, yani beş taşı herkes oynardı. Hele bir de onda çok ustalar vardı. Böyle günlerce devam eden maçlar yapılırdı (gülüyor). Beş taşlarla. Oyundan sonra mesela; biz okula giden gençler diyeyim, çocuklar diyeyim. Voleybol oynardık, yakan ..., yani okul oyunlarını da şeye, küçeye taşırdık. Voleybol oynardık, yakan topu oynardık, voleybolu nasıl oynardık? Küçeler var ya! iki duvar arasına bir ip (gülüyor), iki çivi, bir ip o da bizim ağımız oluyordu, orada voleybol oynuyorduk. Sonra şeylerde damlarda tahtlarımız vardı bizim. Yazın yatmak için. Hani şeydir sıcak. Herkesin damında bir tahtı vardı. Taht ne? Tahtadan böyle şey içinde yatılan, dört tarafı bir şey böyle korkulukları olan, bir şeydi, yatılacak... Hatta şimdi onu demirden yapıyorlar. Güneydoğu'da çok yaygın. Bizde, Diyarbakır'da kalmadı. Her evin istisnasız damında bir tahtı vardı. O tahta yazlık yataklar çıkarılırdı, o yataklar: o Temmuz, Ağustos sıcağında kalırdı damda, aşağı indirilmezdi ama onu da beyaz bir örtü ile korunurdu yani. Yataklar istif edilir, güzelce o beyaz örtüyle, beyaz örtü stareydi. Stare: star yani, koruma, cibinlik gibi şimdi diyelim. Tahtın; dört tane, dört köşesine dört tane uzun sırığı olurdu, o sırıklarda çiviler vardı, o stareler dört tahtın, dört tarafına çekilir. Kapısı da böyle bir bezden olurdu, açar içine girerdi ki, komşu tahtalardan hani mahremdir yatılacak. Kimse kimseyi görmesin. Zaten kimse kimseye de öyle zarar verecek, kem gözle, yan gözle bakacak, bakma yoktu. Bakacak demeyim de, bakma diye bir şey yoktu. Yani hiç ne yaşadık ne gördük. Herkes, o tahtanın yanında bir de: habene, habene: testi. Toprak testilerimiz olurdu, testilerde konulurdu; gece su içmek için. Starelerin temizliği, starelerin güzel çekilmesi yine o evin kızlarının, kadınlarının birer şeyiydi, sınavdan geçişiydi, öyle diyeyim. Hangi kadının staresi temiz? Ayy! Derlerdi: dimmik, dimmik yani rengi dönmüş. Hele derler git bak staresine, insanın affedersin midesi bulanıyor, dimmik olmuş. Ama böyle sakız gibi bembeyaz olanlara da: işte hele git bak! Allahım, Yarabbim sakız gibi ne olur bir sinek, affedersin boku bile üstünde olsa, o da

yoktur. O kadar ki; temizdir, o kadar ki düzenlidir. Kızlar gece damda, ay ışığında oturur böyle tahtanın etrafında, genelde birbirlerine işte gönüllerinde o anda filizlenen ne varsa birbirleriyle paylaşırlar. Nişanlı kızların; çeyizi, işi varsa o ay ışığında iş işlerdik (gülüyor). Dantele işlenir ve sohbetler edilirdi. Taht olayımız da böyleydi.

Evet başka ne anlatayım? Annemden tek, babam sonradan evleniyor. Babamın çocukları yani üvey kardeşlerim var. Ama ben anneannemin göz bebeği, tek çocuğuydum ama dayımların evinde büyüdüğüm için dayımın çocukları da benim kardeşim sayılırdı. Onlarla bir arada büyüdüm güzel bir çocukluk geçirdim dolu dolu. Nenem beni çok güzel yetiştirdi. Yani belki annemle, babamla büyüsem o kadar büyümezdim. Nenem de Bitlis Muhaciri. 1915'te, iki yıl önce onun kitabını bitirdim. Hani onun yaşam öyküsünü böyle 1915'ten alıp, taa benimle yaşadığı günlere kadar olan bir yaşam döngüsü yaptım. Böyle gitgeller yaparak. Hani yakın tarih, geçmiş tarih. Nenemi konuşturarak. Güzel bir Cemile adı altında güzel bir kitap oldu. Nenem çok görmüş bir kadındı-rahmetli anneannem- daha 11 yaşındayken, işte Ruslar; Bitlis'i istila ederken, bunlar seferberliğe, ee seferberliği yaşıyorlar. Nenemin babası da şeymiş: askermiş, Osmanlı askeri. O da Bingöl'ün Musyan şimdi köydür ama o zaman nahiyedir sanırım şimdi. O zaman Bingöl merkez Musyan'daymış yani şimdiki adıyla Yamaç'ta. Benim anneannemin babası orada, karakol komutanıymış. Anneannem, erkek kardeşi, annesi de hamile, kendisi 11 yaşında, erkek kardeşi yedi yaşında, babasız şey sabahleyin seferberliğe çıkıyorlar, seferberliğe çıkmadan bir hafta önce, 15 gün önce de şeydeki Bitlis'teki Hıristiyanları göçe zorluyorlar. Onlar çıkıyorlar, nenemlerin bir komşu kızı, komşu kızı arkadaşı varmış. Lucy isminde. Kız giderken o gece, nenemle -hayat derler, onlar da hauşa hayat derler- nenemgilin hayatında oturup, konuşuyorlar. Lucy diyor ki: valla yarın biz atlara biniyor, çocuk tabii, o yolculuğa öyle seviniyor, öyle mutlu oluyor hani değişik bir şey yaşayacak ya! Bilmiyor ki, başına ne gelecek? Şeye çıkacağız diyor, yarın atla, biz daha güvenli yerlere gideceğiz sonra babalar falan da gelecek. Oysa babalar başka yere gitti, yok edildi, Lucy'ler başka tarafa yönlendirildi. Onlarda deriz orada Suriye şeylerinde çöllerinde yok oldular ama Lucy kurtuluyor, gerçi anlatmasam daha iyi siz kitabı okursanız. En sonunda nenemle buluşuyorlar. Yıllaaar yıllaaar sonra Diyarbekir'de. İşte Lucy neneme boynundan şeyini çıkarıyor: altın zincirinin içinde bir nal. Küçük bir altından, üstünde de mavi boncuk. O nalı da nenem bana taktı. Düşünebiliyor musun? Yıllar, yıllar sonra. Ben dünya geleceğim, benim boynumda te ilkokula gidene kadar mavi firuze boncukların içinde bir altın nal. Diyordu: bu çok önemlidir kızım, bunu işte anlatırdı: bana Lucy verdi, biz Lucy ... Diyor ki: Cemile al bunu diyor, bu sana diyor, uğur getirsin. Nenem de hani verecek bir şeysi yok!

Bizde boylama derlerdi; böyle teneke, teneke muhafazanın içine ayet, muska. O tenekeyle lehimleniyor, genelde çocukların boynuna takılıyor. Nenemin de boynunda boylaması varmış. Nenem de hemen boynundan, ipten boylamayı çıkarıyor, diyor: Lucy al, bu da seni korusun. Hani içinde ayet var ya! Lucy altın zincirini, boylamayı takıyor, nenem de onun altın nalını kendi ipine takıyor. Böyle birbirlerine birer hediye vererek, o gece ayrılıyorlar. İşte bir süre sonra da nenemgil yola çıkıyorlar. Nenemin hamile annesi, bebeği doğuruyor. Doğururken ölüyor. Nenem 11 yaşında kardeşine meme veriyor düşün. Kız çocuğu. Ve 24 saat, 24 saat değil de bir gün galiba, he, bir gün ölü çocuğu kucağında taşıyor, bilmiyor öldüğünü. Çünkü küçük, kendisi bilmiyor. Meğerse çocuk ölmüş kucağında, sonra kafilede, kafile diyordu nenem. Kafileki hani kafile halinde gidiyorlar ya, büyüklerden biri bakıyor diyor: bu böyle niye ağlamıyor? Anama Bitlis'çe öyle diyor: bu böyle niye ağlamıyor Cemile? Diyor: bilmiyem. Açıyor ki yüzünü, diyor ki: kevake ..ak.. bu ölmüüş! Onu kara gömüyorlar. Anasını kaybediyor, ölü kardeşini taşıyor kucağında, onu kaybediyor, belindeki anadan hani kalan dünyalık altınları da eşkiyalar alıyorlar, buna çıp çıplak bir şey, çıp çıplak yani varlık açısından diyorum. Hem maddi varlıklarını, hem manevi varlıklarını kaybeden, biri 11, biri yedi yaşında iki çocuk kalıyorlar, şeyde; Veysel Karani ziyareti var şeyden gelirken Bitlis'ten Diyarbekir'e gelirken orası toplanma merkeziymiş. Bunlar giriyorlar şeyin içine, ziyaretin içine orada uyuya kalıyorlar, bu iki çocuk. Ondan sonra kafine gidiyor, bu uyanıyor kalkıyor, diyor: kalktım ki bakayım dışarıya hani kafileden kimler, hiç kimseyi bulamıyor. Oradaki askerler soruyor: Siz kimsiniz? Nerelisiniz? Dedi: biz Bitlis'ten geliyoruz, Diyarbekir'e gidiyoruz. Yolda babam anam babam öldü, babam askerdir orada bizi bekliyor. Anlıyorlar asker çocukları olduğunu oradaki askerler muhafaza ile bunları Diyarbekir'e babalarına ulaştırıyorlar. Böyle bir yaşam öyküsü işte. Nenem: çok yaşamıştı, çok görmüştü, o yaşadıklarının çoğunu öyle gece benim şeyim; televizyonum, bilgisayarım, leptopum, kitabım nenemdi. He kitap okuyordum. Bunun dışında, hani şey; canlı tarih diyelim. Anlatırdı bana her gece onun anlatıları ile ben uykuya dalardım. Sonra dedim ki: madem böyle bir hani yazmaya gönül verdim, sevdalandım, nenemin de şeyini, toprağına teslim et. Onun emanetini yaz! Dedim. Bunu da yazdım. Yazmaktan da çok mutluyum. Çok da güzel dönütler aldım Cemile'den.

Bir tane şiir okusam mı? Mezopotamyalı kadın. Çünkü genelde söyleşilerimde okurum.

Mezopotamyalı Kadın
Nefesim Mezopotamya kokan bir kadın ağlıyor
Diyarbekir'in Dark ilçelerinde

Dokunsan boşalır gözleri
Dicle gibi mahsun ve melül
Yürek yangınlarının nağrına
Kurur pınarları dalıp giden gözlerinin
Bazalt başlı dark ilçelerde
O dar külçeler ki; asırlık acıların, dostluğun, kardeşliğin, bitirmişliklerin izini taşır.
Hatun kaskalı kökler yolunda
Kuru bir Kastal, küskün, yıkık ve yalnız
Tanık olmuşcasına Kastalbaşı sevdalarına
Karabahtlı şehrin Karataşlı bedenleri
O bedenler ki, aşinadır: Çan sesine karışan, ezan sesine.
Mezopotamya'da, taaa derinden,
Yüreği acılarla raks eden bir kadın ağlıyor, şimdi
Mihenk taşlı Diyarbekir hauşlarında.
Dokunsan titrer sırça yüreği,
Bir yanıp, bir sönen duvar süsü: isli camlı gaz lambasından sızan sönük ışık misali.
O hauşlardı ki; barındırıdı bağrında: Türk'ü, Arap'ı, Süryani'yi, Ermeni'yi, Ezidi'ği
Mozaik taşlar misali: dede, baba kültürü
Veballi bir mirastır; Mezopotamya'da kalan, taaa Suri'lerden,
Mezopotamyalı kadın dokunmadan ağlıyor şimdi
Hevsel bahçelerinde, Cin Ali de Benusen'de
Hüzünle arıyor yitirdiklerini; kan kırmızı karpuzları, kara höbürleri,
Arar durur kumalı şeftalileri, naneci Bedri'yi, marulcu Abdi'yi, mevevşeci Moşe'yi,
Dicle'de yanıp sönen; çayda çıra misali.
Çayda çıra ile başlayan çay muhabbetlerini
Muhabbetlerin vazgeçilmezi; cümbüş sesi, ud sesi.
O sesler ki, tatlı hüzünle çağrıştırır eski Diyarbekir'i,
Çok çok eskilerden, Diyarbekir'in altın çağından, Mezopotamya'dan.

Evet. Hülle, şiir de hülle geçiyor ya, birazcık da hülleyi anlatayım. Şimdi malum Diyarbakır sıcak bir coğrafya. Yaz aylarında, Diyarbakırlılar eğlenmeyi aslında çok seven, böyle eğlenceli bir halk. Çay önünde sazdan yapılmış, üç tarafı örülü sazla, önü Dicle'ye bakıyor açık. İşte buna hülle diyorduk. Altında tahta döşeli, altından sular giderdi. Çayda çırayı hani söyleyeyim. Burada çayda çıra geçti ya: çayda çıra her ne kadar Elazığlılar kendilerine mal ettiyse, oysaki çayda çıranın ana kaynağı Diyarbakır'dır. O hüllelerde işte

akşam Diyarbekir'liler enstrüman da çalardı. Geçtiğiniz zaman benim çocukluğumda akşam üstü o dar küçelerden, pencerelerden dışarıya yankılayan, ud seslerini duyardınız. Cümbüş, kadınlar: ud ve cümbüş çalardı, kanun çalardı. Diyarbakır bir kültür, kültürün başkentiydi, kültür yuvasındaydı. Akşam işten dönen erkekler; yemek yedikten sonra, hüllelerde, kimi cümbüş çalar, kimi ud çalar, kimi kırnata, kırnata ne? Klarnet klarnet çalan, darbuka çalan, tef çalan, şarkı setimiz de yani hem bağrımız yanık, hem sesimiz yanık. Yanık sesli insanlarız. Maya söyleyen, türkü söyleyen, denkbejle elini kulağına atar, bir saat söyleyen, böyle bir alem. O arada ışık yok tabii hüllerde, karanlık hani elektrik herhangi bir şey, tesisat yok. Karpuz yeniliyor yenilen karpuzların içine kül dolduruyorlar külün üstüne de gaz yağı, bal mumu, yanıcı şeyleri döküyorlar, kibriti çakıyorlar bunları suya, hüllerin önünde sular böyle hülleler, genelde suyun akıntı değil de, durgun yerlerinde yapılırdı. Orada hafif hafif o şeyler çıralar dönerdi. İşte çayda çıra oradan geliyor. Elâzığ'da bu kültür yok ki! Sonradan Elâzığ bunu işte folklorik oyuna hani halk oyunlarına çevirdi: çayda çıra oyunuyla, oysaki çayda çıra: Diyarbekir'indir. Başkaları (gülüyor) sahip çıktı. O da bizim hülle alemlerimiz. Hevsel Bahçelerimiz; UNESCO hani korumaya da aldı ya şimdi. Hevsel Bahçeleri'nde; binbir çeşit zerzevat yani biz yeşilliğe zerzevat, zerzevat yetişirdi. Diyarbekir'i besleyen, bereketli bir şeydi bahçelerdi orası. Ne yoktu ki orada? Mevsime göre ilk nane çıkardı. Bir sürü bizim yeşilliğimiz vardı. Naneydi işte, yarpuzdur, reyhandır, naneçüçidir, tuzziktir hani Kürtçe isimleri, toliktir. Bin, binbir çeşit yeşillik. Önce o yeşillikler başladı. Yeşilliklerin ardından marul gelirdi. Yani onlardan sonra marul. Marul dan sonra; zerzevat işte şey sebze domates, çok meşhurdur Diyarbakır'ın domatesi. Hani şimdi ne tohumu bile kalmadı. Domates, patlıcan, salatalık, fasulye, her türlü bir de şeftali! Desem inanır mısınız? Şeftali. Bursa'da yokken Diyarbekir'de şeftali vardı. Kumalı, adı da kumalı. Kum malı değil, kumalı kumalı şeftalileri böyle yeşille, pembenin karışımından dişlediğiniz zaman çok böyle insanı bayan bir tatlılığı yoktu, hafif mayhoş, sular böyle şeylerden dolaplarınızın kenarlarından, aşağıya akardı. o lezzet hiç bir, şey bana ot gibi geliyor böyle şey geliyor bu şimdiki şeftaliler hani genelde organik olmayan, bir takım şeylerle, zirai şeylerle vitaminlerle besledikleri. Bizimki doğadan doğadan yetişen şeftalilerdi. Sonra kavun, karpuz 60 kilogram karpuzu Diyarbekir'de, eskiden festival, karpuz festivalleri eylül ayında düzenlenirdi; o festivale karpuzun hani benim birinci olsun deyip, karpuz yetiştiricileri; adeta gözleri gibi karpuzlarına ocakta bakarlardı. 60 kilogram devenin bir tarafına, heybenin bir tarafına, 60 kilogram diğer heybenin diğer gözüne bırakıp, festivale katılanları -ben de halk oyuncuyum- gözlerimle gördüm. Festivallerde genelde oynardık, böyle bereketli topraklara sahibiz. Neyse ki; şimdi işte, UNESCO koruma altına aldı, inşallah orada da bir

yapılaşma zaten kumsal, kumluk bir alandı. Çünkü Dicle nehrinin vadisidir. Kaç bin yıldır ki, o Diyarbakır halkını, çevre illeri bile besliyor. Diyarbakır'ın o bereketli toprakları. Ya Diyarbekir'in dağı, taşı bereketli. Hiç kimse Diyarbekir'de aç kalmaz. Diyarbekir'den gidenler halen Diyarbekir'den; peynir götürür, yağ götürür, pirinç bizim Karacadağ pirincimiz. Normalde pirinç pilavı pişirirken bir bardak pirinç koyarsanız, çok çok olsa bir buçuk bardak su. Bizimki dört bardak su kaldırır. Yani bir bardağa, dört bardak su kaldırır ve o pirincin lezzeti, hiçbir şey de yok. Böyle bereketli topraklara sahip bir kentiz ama ama Mezopotamyalı kadın ağlıyor. Niye ağlıyor? Yok oldu. Kültürümüzü yok ettiler, yıktılar, bizi de yıktılar, yaktılar, yüreğinizi yaraladılar. Ben hala ağlıyorum. Yok ki Diyarbekir. Diyarbekir'in üçte ikisi gitti, elimizde; üçte biri kalmış. Yok Diyarbekir, maalesef! O kültürde zaten yok oldu. Şimdi bizim kamuoyu oluşturup işte böyle eski Diyarbekir'e gönül verenler uğraşıyoruz ki: o elimizde kalan hani üçte bir bölümde yıkılmasın. Tek derdimiz o. Yıkılan yerlere ne yapıldı ne edildi. Diyarbekir mimarisi deniyor, Diyarbekir mimarisi ile yakından uzağa alakası olmayan bir yapılaşma. Bunlar bizim yüreğimizi yakıyor, kan ağlıyor. Bu kent böyle olmamalıydı. Bu kentte dokunulmamalıydı. Gidiyorum yani ben çok gezen bir insanım. Hiç yurt dışı değil, yurt içinde örnekleri birçok yerde; mesela şey deAnkara'da; Beypazarı, Sakarya'da; bir şey var, semt var, unuttum adını orada, ondan sonra Safranbolu Evleri, Adana'da şey Antalya'da: Kaleiçi. Bir bir sürü var bunun örnekleri çok. İnsanlar ben gittiğim zaman da genelde insanlarla sohbet, sordum mesela şeydekilere Eskişehir’dekilere, dedim ki: şeydir, siz bu evlerde? Evet dedi, evler bizim ama şu anda devlet bize bu evlerde oturduğumuz için para veriyor ki, bu evin bakımını yapalım. Bir çivi bile çıkmamıza izin verilmiyor. O orada öyle alırken, bizimki niye yıkılıyor? O güzelim evler evlerimiz saraydı, saray. Saray resmen! Diyarbakır'ın içi şimdi bu şey de apartmanlarda mimariye uygun olmayan yapılar içinde yanıyoruz. Oysaki bizim evlerimiz kışın sıcak, yazın serin olurdu yapısından. Hani ona, iklime uygun bir mimari: Diyarbakır'da mimariyle kent oluşturulmuştu. Biz hiç bunaltıcı sıcakları yaşamadık ki. Evler, odalarımızın içine girdik mi: doğal klima. Yazında ee kışında: sıcacık. Bir sabah soba yanardı, bir akşam yanardı. Kışın zemheri o 40, çille derdik. O, 40 günlerde üç kere soba yanardı. Hiç asla üşümezdik; zatürre de olmazdık, nezle de olmazdık, grip de olmazdık. Böyle işte.

Sur'dan, tabii tabii tabii ben gelin olarak çıktım. Şey görev icabı artık Sur'dan çıktım ama hiç Sur'dan kopmadım. Benim kayınvalidemlerin evi hala duruyor, babamların durmuyor. Dayımların evi ne oldu biliyor musun? Onun hikayesini size anlatayım. Aradan işte uzun yıllar geçti, Diyarbekir dedim ya, döndük. Döndük, geldik. Dedim, bir gün küçeğimize gideyim Yurtdışından da bir arkadaşım gelmişti. Dedim hem arkadaşımı gezdiririm,

anlatırım. Hem de hani ben mahallemi bir ziyaret edeyim. Bizim küçeye girdik, şöyle bir 50 metre falan ilerledikten sonra, öyle bir sevinçliyim, öyle bir mutluyum kapımızı göreceğim. Tam bizim küçenin kapısının önüne geldik, bir de ne göreyim? Küçenin kapısını da yüklemişler, götürmüşler, piriketle örmüşler, kapıda yok! Anılar o örülmüş duvarın arkasında: yıkık, harabe, affedersin, köpek yuvası. Önünde de ben diz çöktüm. İki, başıma aldım iki avucumun arasına yıkıldım, orada kaldım. Yok! Koruma alınmadığı için yok! Hemen yanı başımızda, devasa bir ev vardı: Naum Amca'nın evi. Hristiyandı kendisi. Evi saray gibiydi. Belki 10 odası vardı, iki katlı. Dedim belki onunki, gittim onunki de aynı. Kapı var; kırık, dökük. Kapının o kırık yerlerinden böyle bir gör: arka taraf harabe! Bana oradan çocuklar teyze! Teyze! Oraya bakma! Dediler, orada poşetçiler var. Şey kullanan, madde kullanan çocuklar var, sana zarar verirler. Maalesef böyle işte. Ya Sur içinde; yıkılmasaydı, yaşam hala devam ediyordu. Ha biz yerliler, hani biz yerli diyoruz genelde Diyarbakır'ın ahalisi genelde şeye çıktı: Sur dışına çıktı. Yenişehir daha sonraki yapılaşmayla işte Bağlar'dır, Şehitliktir, oraya buraya köyden kente; doksanlarda, seksenlerde köyden, kente göç başladı ya, onlar yerleşti ama bir şekliyle yaşam devam ediyordu, biz yine hani özledikçe gidiyorduk, anılarımızı hani tazeliyorduk, hasret gideriyorduk, özlem gideriyorduk, orada yaşanmışlık vardı, anı vardı, anamız vardı, nenemiz vardı, atamız vardı, onları anıyorduk, özlemimizi gideriyorduk, mutlu bir şekilde evimize dönüyorduk. Şimdi nereye gidelim? Derdimizi ancak Dicle'ye dökelim. Odur. Başka bir şey yok. Maalesef! Şimdi üç beş tane kaldı. İşte birçoğu da genelde böyle kafe tarzında, hani şey kültür ya şeyine dokunmadan, kafeleştirin. İyi, o da iyidir. Gidip, oturup, bazen hasret gideriyoruz. İnşallah onlarda kalır işletmeler. Başka da bir şey yok. Hamam yok, çıkarı (gülüyor), -hani demin dedim ya: piknik- o kalmadı, hamam kalmadı, kastalbaşı hani çeşme başı, şeylerin orada da genelde gider böyle: dertleşirdik, kimisi kavga ederdi, kimisi dertleşirdi, kimisi işte aşkını anlatırdı, kimi kocasını anlatır, kimi çocuğunu anlatır, kimi orada bulaşığına kadar yıkardı. O kastallarda kurudu, hani çeşmelerde kurudu. Maalesef! Bu çünkü sokak yok ki, çeşmesi yok. Hepsi birbirine bağlı, ya öyle işte. Bizim yaşantımız böyle.

Evet biraz "Tentene"den bahsedeyim. Yazarlık şeyinde: Tentene'yi yazdım. Tentene kitabım tükendi. Ya birinci baskısı tükendi. Demek ki: isminden dolayı herhalde (gülüyor) merak uyandırdı, okundu. Tentene: şeydir, eski deyimle, dantelin adıdır tentene. Biz tentene, dantele, tentene derdik. Şimdi, tentene, dantelde biliyorsunuz birçok model vardır. Bende bu kitabı yazarken, kadın öykülerini, yazdım. Kadın öykülerinde hepsi, bir şekilde, benim de için de olduğum yani yakından veya uzaktan tanık olduğum, kadınların

yaşamlarını öykü, öyküleştirdim ve bu 15 tane karakter işledim, üç tanesi: öğrencilerime dair, onlar başarı öyküleri diyeyim. Onun dışında: 12 tane yaşam öyküsü kadınlar bir şekilde karşı cins tarafından yok edilen kadınların öyküleri. İşte: Zere'dir, Keje'dir, ondan sonra: Güue Bacı'yla, kızıdır. Hani o hamamcılara anlattım ya ve bohçacı. Ondan sonra: Derbe'dir. Hep böyle dertlerine tanık olduğum kadınları, deyim yerindeyse, aldım elime tığımı, tentene işler gibi dertlerini işledim. Okumanızı, siz okursanız, ben çok mutlu olurum. Gerçek öyküler size ulaştıracağım. Son kitabımda da: "Simurg'un Ahı" dedim. Genelde işte; Sur'umuz yıkıldıktan sonra. Burada üç bölüm şiir, ya ben şair değilim aslında da anlık böyle yaşantıları dizeler halinde yazmayı seven biriyim. Üç bölümden oluşuyor bir kısım: Diyarbekir'in böyle yaşadıklarıma dair, mutlulukla andığım, eski Diyarbekir anlatan şiirler, ikinci bölümde de işte: Kent Diyarbekir, ikinci bölümde kentin kalbi Sur! Sur yıkımlarını, genelde o anda yaşadıklarım, hissettiklerim ya da bir patlama sonrası olan bir olayı dillendiren böyle dizeler. Üçüncü bölümde: kadınlarımız ama hangi kadınlar? Yine bizim coğrafyanın kadınları. Onların bir yerde dertlerini dile getirdiğim kitap. En sonunda, kitabın adını: "Simurg'un Ahı" koydum. Şöyle bir şiirle sonlandırdım.

Hayaller kuruyorduk mutluca, düşler görüyorduk mutluca,
Yağmuru Mercan olan bir buluttuk; yoksulluğumuzun üstünde Simurg misali.
Bir gün yok oldu hayallerimiz,
Dönüştü kabusa düşlerimiz, dağıldı bulutumuz.
Mercan değil, gülle yağdı başınıza.
Derler ya! Anka kuşu doğar küllerinden,
Aşacağız yakındır: uçsuz, bucaksız: yedi vadiyi.
Nefsimizi, aşkınızı, cehaletimizi, yalnızlığımızı, umutsuzluğumuzu, benliğimizi
ve uyanacağız; sessiz ve soğuk uykumuzdan,
Bulaşacağız kendimizle, yeşerteceğiz yeni umutlar,
doğacağız küllerimizden yeniden.
İşte o gün tutacak sizi: Simurg'un ahı.

Öyle.

Ahımız çok, ahımız bin. Zaten bu kent ahlı bir kent. Birinci ahı: Hristiyanlar bize bıraktı gitti. Şimdi de kentimizi yıktılar, biz ah! Ediyoruz. Tarih bir döngü! Evet. Maalesef hem de çok. Yani ben hep diyorum işte; Mıgırdiç, Margosyan, Şeyhmus diken birazcık ben iyi ki de yazmışız. Zaten şiirlerimden biri de o: "Sur Kaldı Kitaplarda" yazmasaydık,

bırakmasaydık, bu kente gelen; dışarıdan gelen ya da bizim benim mesela benim torunum. Sur nedir? Diyecek. İyi ki de yazdık, yazmışız söz gider, yazı kalır derler ya! Bizde iyi ki yazdık. Sur gitti, yazı kaldı. Ya, öyle.

Biraz düğünlerimizi, toylarımızı anlatayım mı size? Evet biz düğüne "toy" deriz. Toy da biliyorsunuz: sosyal yaşam içindeki adetlerimizden biridir. Diyarbekir toy lar çok kapsamlı olurdu. Böyle aylar süren hazırlıklar yapılırdı. Önce kız beğenilirdi, kız işte ya hamamda, genelde hamamda beğenirdi, çıkarı da kastal başında, damda çamaşır sererken, damda yatak dizerken, stareyi çekerken, ha böyle. Ya da düğünlerde; kızı işte, nişan, şerbet, düğün, kına gecesinde kızı beğenirlerdi. Oturmasından, kalkmasından, hizmetinden, büyüklere saygısından kız beğenirlerdi. Diyelim ki: kızı işte bir şekilde oğlana gösterdiler. Ondan sonra evde babaya açılırdı: işte falan kesin kızı, sorduk, soruşturduk işte çok iyidir, oğlana da hamamdan çıkarken, köşe başında gösterdik, tabii kıza soran eden yok(gülüyor). Sen de uygun görürsen, aileye bir haber salalım, hele bir gidip şansımızı deneyelim. Baba da derdi ki: bana biraz mühlet verin, bende bir soram, soruşturam. Bunlar nedirler, kimdirler? O da kendi çevresinden, hani erkekler tarafından, ona da neyse bir zaman tanınırdı. O da sorar, soruşturur münasip gördümü; e hanım vallahi münasiptir, hele gidin, siz de bir otçuların üstüne oturun, bu kızı isteyin bakalım. Ha bir laf atın bakalım ne diyecekler? İşte genelde zaten herkes herkesi tanır. Yok kirvenin komşusu, yok işte Ayşe'nin komşusu derken, bir şekilde kız tarafına haber giderdi. E şeydir, bugün sizin kızı görmeye geleceğiz. Pardon üç gün sonra sizin kızı görmeye geleceğiz. O üç gün içinde; o ev kırklanır resmen. Her tarafı yıkanır, temizlenir, işte hazırlıklar yapılır. Ondan sonra oğlan tarafı; genelde büyükler: işte hala, teyze, yenge, kirve hanımı, aracı kimse, ondan sonra kayınvalide, giderler kızı görmeye. Otururlar işte hoş beşten sonra, kız zavallı böyle titreye, titreye (gülüyor), yanakları al al olmuş bir şekilde, içeri gelir; hepsinin elini öper, birbirlerine böyle bakarlar kız çıktıktan sonra kaş göz ederler, işte eğer beğenmişlerse: memnuniyetlerini dile getirirler yani bakışmalarla falan. Bir fırsat bulup şey dışarı çıktı mı? Kızın anası da hemen birbirlerine: kız seni senin elini öperken, kokladın? Kız kokuyodı? Topuğuna baktın, topuklu pembeydi? Ondan sonra boğazına baktın, guatrı vardı? Boğazı, ur derler, guatır değil, uru vardı, şişti? Ay, ay, ay kız bin bir türlü sınavdan geçtikten sonra, yok işte, hepsi yok! Derdi. Sonra kız eli titreye, titreye zavallı kahveyi getirirdi, kahveler ikram edildikten sonra, gelen aracı kadın, kızın anasına işte, onaylandı ya! Beğendiler. Bir laf atardı işte: vallahi Fatma Hanım, senin kızın işte Ayşe Hanımlar çıkarı da ya da hamam da görmüşler, çok beğenmişler. Allah nasip ederse taliptirler, biz kızı beğendik, siz de bizi işte falan kesin, filan kesin bizi araştırın, sorun, soruşturun bize bir cevap gönderin. O da

der: zaten hani böyle hemen birdenbire olmaz. Bizde büyüklerimize söyleyeceğiz. Amcasının oğlu vardır. Ondan rıza alacağız. Belki onların niye... bu da çok önemli: amcaoğlu varsa mutlaka onun rızası alınırdı. Acaba talip midir? Hayır talipse; birincilik ona tanınırdı. Öncelik ona tanınırdı. Amcasının rızasını alalım. Ondan sonra biz size bir haber göndeririz. Tabii iki tarafta birbirini soruşturuyor. Herkes uyumlu, olumlu gördükten sonra, amcanın da rızası alındıktan sonra, aracı ile yine haber gönderiliyor. Evet biz şeydir. Hani Allah nasip etmişse, gençlerin yuvasını kurarız. Oradan haber gidiyor işte falan gün şerbete geleceğiz. Şerbet şimdiki adıyla: söz kesme. Niye şerbet? orada bir Diyarbakır'ın şerbeti var. Kıp kırmızı böyle, özel, evlerde hazırlanır. Onu boyası aktarda satılır: Kör Yusuf'ta. Yapması da öyle çok kolay bir şey değil. Su kaynatılır, bunda bir cezvede, bir başka yerde, böyle kalın bir şekilde o boya sulandırılır, kaynayan şeyin şekerli suyu soğuduktan sonra içine katarlar, biraz tarçın, yani baharatta biz de çok önemli. Tarçınla, karanfille, egzotik bir tat verdikten sonra, onun şerbet diye şerbette ikram edilir. Yüzük takıldıktan sonra. Onun için adı şerbet. Hani şerbet ismi nereden geliyor? Hani vazgeçilmez ikramlarından biridir şerbet. Olmazsa olmazı. Adı da oradan geliyor. Şerbete ne alınırdı? Kızı götürmezlerdi çarşıya, oğlan tarafı kendisi. Kızın parmak ölçüsü alınır, bir yüzük gönderilir. O kıza yüzük alınırdı, bir takım iç, dış elbise, yanında şeydi; hazır konfeksiyon yok, benim çocukluğumda kumaş alınırdı. Bu gömülü çok güzel kumaşçı dükkanları; Ankara kumaşçı falan güzel kumaşlar satılırdı Diyarbakır'da. Terzilerimizin de hepsi Hıristiyandı. Çok güzel dikerlerdi. Yani şimdiki modelistler falan halt etmiş. O kadar güzel dikiş dikerlerdi. Yani herhangi bir kalıpla, patronla falan çalışmadan. Kendileri, ölçerek, biçerek dikerlerdi. Çok güzel dikiş dikerlerdi. Manto bile biz de konfeksiyon değildi, manto bile dikilirdi.

Kıza iç dış bir takım çamaşır şey çamaşırı, elbisesi, bir çift terliği, ayakkabı alınmazdı, terlik alınırdı. Bir çuval şeker, şekerin üstüne bir İtalyan Takımı deriz genelde şey: yatak örtüsü yani yatak takımı. Kaçak! Biz de kaçakçılık olayı da var ya! Genelde sınır ötesinden getirilen: İtalyan Takımı, İtalyan Takımı yoksa bir duvar halısı, bir çuval şekeri, ondan sonra bir sini paklava, paklava, biz paklava deriz. Baklavası. Ondan sonra şerbet için bütün malzemesi artı şeyi bisküvi, bisküvi ve lokum. İkramlarımız da bunlardı. Bunlar giderdi. Ha ben bir şeyi unuttum. Ne isteniliyor? Şimdi tamam denildi ya! Ondan sonra bir daha kızlar, erkek tarafı, kız tarafına gider; bu sefer şeyi konuşacaklar işte, neyi alacağız? Ne vereceğiz? Bizde; fakiri de zengini de, genelde oğlu için bir şekilde o takı, takı olayı biz de çok önemli. Yani eşya falan istenmezdi, o takı mutlaka olacak. Takımız ağırdı. Oğlanın işte oğlan tarafından biri: e anam bizden ne istiyorsunuz? Hele söyleyin biz

yükümüzü de bilelim. O da derdi: aman ne isteyek hiç bir şeysini istemiyok, dünya adeti neyse, o olacak. E anam dünya adeti nedir? İki buçuk metre Halep kordonu, en az 115 gramdır, 22 ayar, 21 ayardır pardon Halep Kordonu: Elle Hıristiyan sarraflar tarafından yapılan bir şeydir, takıdır. Bir çift hasır bileziği; şekil a da gözüktüğü (gülüyor) gibi, bir çift ama. 100 gram her biri töktüreceksin, yani döküme: töktürme, töktüreceksin. İşte Hıristiyan ustalar yoksa sarraflara, başka istemiyoruz, hazır istemiyoruz, bir çift hasır bilezik. İki buçuk metre Halep kordonu, Kelef İncisi, toktor dişi, -doktorda demez- toktor dişi, gerdanlığı, yüzüğü, küpesi e anam budur. Valla bi şey istemiyoruz. Ee oğlanın anası da derdi: e bende evlenir şeyden kaynanamdan kalan elmas takımımı gelinime takarım ha. Ben gelinimi yerde mi bulmuşam? Elmas da bizde vardı. Elmas taç bile ben gördüm. Hani zengin, varlıklı ailelerin işte evladiyelik ha, kaynanadan geline geçen, gelinden, geline geçen öyle bir takı seti de olurdu. Mutlaka birbirlerine de takarlardı.

Bu şey gelirdi, ha az gelirdi. yani ne olmuş, dünya adetidir. Herkes ne istediyse, biz de onu isteriz. Onun dışında sizden, sizin şerefiniz ister çulun üstüne götürür, ister Acem Halısı'nın üstüne. Lafı da vuruyor, yani Acem Halısı (gülüyor). Genelde evin içine götürülürdü kızlar. Onlara bir oda dizilirdi. Odada ne olurdu: pirinç karyola, ondan sonra; iki gözlü ceviz gardırobu, yerde işte Isparta halısı, ya da Acem halısı çok, Acem Halısı, Tunç mangalı, yukarı başta da; sediri. Gelinin zavallı odası da buydu. Ha, gelinin kafesi, gelinin şey bunlarda kız evinden gelirdi kafes, ceviz kafes ve ceviz sandığı. Kızın odası da böyle dizilerdi. Evet şerbette oğlan tarafı yatsı ezanından sonra giderdi genelde. Ailenin ileri gelenleri; yaşlılar, böyle orta yaş, gençlerden bir iki kişi fazla götürmezlerdi. Erkekler ayrı tarafta alınır, kadınlar ayrı tarafta alınır. Kızı da o gün, kuaföre götürmezlerdi. Bizde berber, ondüleci derlerdi. Ondüleciye götürmezlerdi, şerbette. Şerbette genelde kızın ya işte kuzenleri tarafından ya komşuları tarafından, çarşılarda çok kısa bizde okuyan kızların saçı kısaydı, ev kızlarının genelde uzun. Çünkü saç çok önemli bir kriterdi kızlar için. Saçı diyodu öyledir Yarabbi bir yılan gibi sarkılanıyor arkasından ta kalçasına kadar, denilirdi. Saçlar şeyle çaput yani bezlerle böyle şey bukle yapmak üzere sarılır ya da kablolarla hani evde yapılırdı. Makyaj zaten fazla yok ve derler: sakın kaşını, gözünü, yüzünü almıyasan, düğünde, toyunda yoksa kim bilir ki, gelin olmuş? Kızın düşünün, o gün sözü: kaşına, gözüne, yüzüne dokunulmazdı. Kızın yüzü, bizde de yüz alınırdı yani. Sadece kaş, bıyık değil; yüz alınırdı. O da ayrı bir ritueldi. Onu da ben böyle, büyük bir bölüm halinde; "Özümsen Diyarbekir" kitabın da yazmışım yüz almayı. Belki şimdi zaman kalırsa anlatırım. O gün belki kıza: böyle küçük bir şey sürme çekerler gözüne, ruj da ya sürülür ya sürülmez. He nişan elbise yani söz de giyilen elbise de normal sıradan satenden, saten

düşesten, arada bir atlas gibi bir kumaştı. Onun da böyle pastel renkleri olurdu. Hırıstiyan terzilere dikilir, de böyle; göğsüne genelde, damla boncuklarla, kesme boncuklarla, şeyler süsler, aksesuar yapılırdı. Onu giydirirlerdi kıza, iki kişi koluna girer; getirir, ortada oturtur, kız zavallı başını böyle tutmak zorundaydı, başını kaldırdığı, dik durduğu zaman: derler ne utanmaz kızdır (gülüyor). Başını düşürdüğü zaman da biri gider çenesini böyle tutar, kaldırırdı.

Şerbette de böyle işte. Erkek tarafında usulen oğlan tarafı, kızın babasından kızı isterdi, o da verdim! Dedikten sonra, Fatiha okunur, ardından zaten oğlan gelmezdi şerbete. Hani damat gelmezdi şerbete sadece ailesi. Fatiha okundu, bunu kadın tarafı, kızların kadınların tarafına haber gidince, o tarafta da kıza yüzüğü biri takardı, oturturlardı sandalyeye; işte şerbet, lokum, bisküvi o anda ikram edilirdi. Şerbette: bir yüzük, bir bilezik takılırdı. Hali, vakti yani böyle maddi durumu iyi olanlar genelde şerbette hasır bileziğin birini takarlardı ama o nişandan sayılmazdı. O da ekstrasıydı (gülüyor). Nişan ayrı yani o istedikleri altına dahil değildi. O da onların şerefi. O gece dağılırlardı, ayriyeten nişan yapılırdı.

Söz, söze biz şerbet diyorduk, nişan. Nişan için de o gece hani diyor ya ne alır, ne, bizden ne istiyorsun, ne vereceksiniz? Orada giysi bile konuşulurdu. İşte beş kat: iç, dış denilirdi. Yani elbiseleri dış elbiseler hepsi orada koy... Yazlık, kışlık: mantosu, yazlık, kışlık: ayakkabısı, yazlık, kışlık: terliği, çantası, şemsiyesi buna kadar konuşulurdu. Bunlar işte, bu konuşulanlar; şerbet içinde işte gün kesilirdi, ha şerbet-i düğün: iki bayram arasında biz de yapılmazdı. Diyorlar: mutlu olmaz. İki bayram arası asla yapılmazdı. Onun da mevsimi vardı, işte ona göre ayarlarlardı kendilerini nişan tarihi belirlendi mi, hauşlarda yapılırdı. Hani düğün salonu falan yoktu. Hauşlarımız, eğer kızın kendi hauş yani oturdukları hauş yeterliyse yeter yeter. Yeterli değilse, komşuların o mahallede kimin hauşu büyükse hiç itirazsız. O zaten kendi teklif ederdi. Bizim hauşta, ‘’komşu siz nişanı bizim hauşta yapabilirsin’’ izin verilirdi. Hauş yıkanır, kürsü getirilirdi şeyden kahvelerden, bir tarafa da duvara, şey hauşun bir duvarına da böyle şey gölge gören bir tarafa da bir sedir; tahta sedir konulur, üstüne üç tane sandalye, o da biz çalgıcı deriz, müzisyenler için Diyarbakır'da kadın müzisyenler var. Erkek müzisyenler sonradan, kadın düğünlerinde, kadınlar çalardı. En meşhur çalgıcılarımız; çalgıcı Ayşe'ydi. Çalgıcı Ayşe'yi ben hayal meyal hatırlıyorum bakın: ben 66 yaşındayım, ben hayal meyal. Yani o devirde biz de kadınlar müzik yapıyordu. Diyarbekir'de. Böyle kültür kentiydi burası. Benim gördüğüm, tanık olduğum ve çokça da hani böyle tanık olduğum: Hedi'ylen, Medi. Hedi, Medi ikisi de:

kadındı. Biri: Hediye, biri: Medine (gülüyor) ama lakapları: Hedi'yle, Medi. Hedi, cümbüş çalardı, cümbüş ya da ud, Hedi böyle yuvarlak yüzlü bir çehresi vardı, siyah demör başörtüsü örter, ucu da böyle iğne oyasıyla işli küçük, sıçan dişi derdik, gözümün önünde yani silüyeti. Onunla başı sarılı, daha böyle hoş bir giyimli, daha böyle bir ağır bu Hediye'ydi. Cümbüş ya da ud çalardı yerine göre. Onlar biliyordu düğünü çünkü onlar, idareyi yöneten onlardı. Medi'de şey çalar: darbuka, maşa. Ya da def, tef yani çalardı. O da daha zayıf, beyaz tülbent; beyaz tülbenti sıkıca sarardı, bebe basmasına Sümerbank basmasından büzgülü, belden büzgülü elbise giyerdi. Belinde de bir kuşağı vardı. Ona kap denir. Kuşağının ucundan da anahtarı, anahtarda da cebindeydi. O da def çalardı. İkisi müzik yaparlardı. İşte o dönemin şarkılarını, türkülerini söylerlerdi ama şey yok yani mikrofon falan herhangi bir ses cihazı yok. Kendi sesleri. Oğlan tarafı geldi mi, oğlan tarafı yukarı başta, kız tarafı aşağı başta, düğüne nişana davet edilmeyen asla gitmezdi. Davet edilmeyen kapıdan bile bakmazdı. Biz be gençler merak eder, çıkar damdan bakardık. O kadar yani öyle de bir şey vardı. Ha düğün başlar, çalgıcılar çalmaya bir iki oyun oynandıktan sonra, gelini çıkaracaklar. Gelini çıkarırken de eltisi varsa eltisi, görümcesi yahut da yoksa oğlan tarafından gelen genç biri kız tarafından da ya yengesi yani kızın yengesi, kuzenlerin biri ya da kirveleri, kirvelikte bizde çok önemliydi. Koluna girer. Kapıdan çıkarırken bir kadın; maya okurdu. Onu da benim teyzem okurdu düğünlerde. Sesi çok güzeldi, böyle elini atardı kapıya, bir uzun hava çekerdi: evlerinin önü kavak, buna benzer mayalar çeker, herkesi ağlatır, ondan sonra gelin çıkardı dışarıya. Gelin o iki kişinin kolunda tek tek herkesin elini öper, ondan sonra ortaya koydukları bir sandalye, sandalyenin de üstüne güzel annesi bir minder hazırlardı işli, mişli, o minderin üstüne oturturlardı, gene böyle başı önde, iki eli böyle önünde hani namazda duruyoruz ya, o şekilde durmak zorundaydı. Başını biri kaldırır, o indirirdi. Yani hep utanacak. Ben şey, nişan nişandaki ikramı da söyleyeyim. Nişanda da genelde yine şerbet aynı şerbetteki gibi ya da limonata özel yaptırılır, bisküvi lokum ikram edilir. İkramı da oydu. Önceden gelir yine oğlan tarafından, kız tarafına nişan sinisiyle beraber. Nişan sinesinde ne vardı? Hani altın, takı falan konuşulmuş ya o gün işte beş takım iç, dış. O beş takım iç, dış gelin çarşısı yapılır. Gelini de o zaman götürürler çarşıya ama gelinin konuşma hakkı yok! Ya yengesi konuşuyor ya teyzesi bazen mesela; kumaş alıyorlar ya: yok anam o olmaz, o bizim kıza gitmez, bizim kıza esmerdir ona menekşe rengi gitmez, derlerdi. Adamlar müdahale ederdi: e me bacım, sen höş ha! Sen giyeceksen? Dur bu kızımız giyecek, o beğensin ya (gülüyor). Bu tür şeylerde, diyaloglarda oluşurdu. Bunlara da ben şahidim. Ha o anda çarşıda, nişanda atılabilirdi. Hani demişler ya: bir çift hasır bilezik döktürülecek. Bunlarda belki güçleri yetmiyor hani oğlan tarafının diyelim, kendi bildikleri kuyumcuya götürür,

orada birbirlerini yerler, nişanı orada bozarlardı. Bu da yani ender de olsa yaşanılan şeylerden biridir, bizde. Neyse işin o tarafını bırakayım, nişana geleyim.

Nişanda işte öyle müzik dediği tan, fırlayayım, oynayayım yook. Herkes de böyle nazlanırdık, tuzlanırdık. Şeyle, lütfenle, oyuna davet davetle, işte "hadi kalk", kolundan çekerler, savururlar şey yaparlar, zor bela kalkardı, oyuna kalkan da nazlanır, salınırdı. Bir, bir iki oyundan sonra işte o dönemin türküleri, "kızım seni Ali'ye vereyim mi? İstemem babacığım, istemem", bir sürü isim söylenir, "Kızım seni Ömer'e vereyim mi? İstemem babacığım istemem onun adı Ömer alır beni döver", en son diyor "kızım seni Yaşar'a vereyim mi? İstemem babacığım istemem", böyle karşılıklı söylerlerdi, "onun adı Yaşar, alır beni boşar". En son derdi "Kızım seni sarhoşa vereyim mi? isterim babacığım isterim, onun adı sarhoş alır beni mayha (gülme sesi). Öyle bir şey dizerlerdi karşılıklı, oyunlar oynanır. Halaylar da bizim şimdiki gibi tıntıntıntın, elektriğe çarpılmış gibi değil, Diyarbekir oyunları, ben de folklörcüyüm, ağır aheste, müziğine göre oynanırdı. Müziğimiz ağırdır. Genelde cümbüş ve ütle udla yapılan müzikler eşliğinde Diyarbakır esmeri, Diyarbakır Delilosu. Diyarbakır halayını biz kadınlar oynarken, öyle bir oynardık, vücudumuzda kemik yokmuş gibi ama şimdikiler gibi zıplayarak hoplayarak değil, adabıyla, usulüyle. Yani onun şeyi, oyunun havasını vererek oynardık. Ben şimdiki oyun, düğünlerde oynanan oyunları, hep protesto ediyorum. Hiçbiri halay değil, aerobik gibi bir şey geliyor bana hani zayıflamak için yapılan müzik. Bizim folklorümüz o değil. Kıza o gün ne giydirirlerdi, kıza o gün genelde şey dantel, dantelden, belden büzgülü tuvaletler dikilirdi. Çok güzel. Atlastan, dantelden yani çok ağır kumaşlardan. O gün onduleciyede giderdi, götürürlerdi. Diyarbakır'da dört beş tane böyle belli başlı ondulecilerimiz vardı. Onduleciye de zavallı gene büyük büyük yaşlı başlı kadınları gelir, onlar orada karışır "yok rujunu çok sürdün, kıpkırmızı oldu, yanağına allık sürme, burasına onu etme". Velhasıl kıza hiçbir şey sorulmaz, onlar bildikleri gibi kızı, ama eğer şey dişliyse ondulecide ''anam hele siz durun, işi bana bırakın, bu işi ben biliyorum ben yapacağım". Benim gelin başımı yapan Diyarbakır'ın en usta kuaförlerinden biriydi. Yaptı, orada benim konuşma hakkım yoktu, eve geldim ben saçımı bozup kendim yaptım (gülme sesi). Öyle de bir anım var yani. Zordu, bizde gelin olmak zordu gerçekten. Gelin oluncaya kadar, gelin olduktan sonra gerisi daha kolaydı. Gelin işte onduleciye o gün giderdi. Evet gelini, oyna, he nişan takılırdı. Nişan tek tek o alınanlar, dedim ya sinide natoranın başında, oğlan evinden kız evine gelirdi, o gelen natora orada orada yine nasiplenirdi, beş lira. Onun da şeyi değişmezdi. Beş lira kızın anası natoraya verirdi. O da oradan günlük şeyini çıkarırdı, yevmiyesini diyelim. Nişan sinesi, hele hele zılgıtlar böyle göğü inletirdi. Hele bir de Arap

biri varsa düğünde Araplar yaklaşık beş dakika kesintisiz kililili çekerler, biz kililili diyoruz zılgıta, hani kililili çekerlerdi. Kilililer eşliğinde sini ortağı gelirdi, siniye bir küçük masa koyarlar, üstüne şeyi, o def çalan kadın var ya, müzisyen, o çıkardı, çıkardı kürsünün üstüne. Ha eğer düğün sahibi birini belirlemişse o geri çekilirdi böyle biraz bir de ey, böyle biraz yaman, şatır derlerdi. Öyle bir kadın çıkardı bir sandalyenin üstüne. Tek Tek. İşte "5 metre kaşmer yünlüden elbisesi, 5 metre kadifeden, mor kadifeden elbisesi, 5 metre bilmem ne dantelinden elbisesi". Tek tek gönderilir. Bu iç çamaşırı, bu ikizlerin torbası, bu şeker torbası, tek tek. Hepsi, yani bu çamaşırlara isim takmışlardı, hepsini tek tek söyler, bütün billahi millet gördük görmedik demeyin. Ama en önce altınlar. Ben olayı şey yaptım, biraz karıştırdım. Önce altınlar gösterilirdi yani en önemlisi odur. İki buçuk metre Halep kordonu bilmem neyi işte iki buçuk bileziği falan. Hasır bileziği, beş de burma bileziği, bunlar takıldıktan sonra giysilere sıra gelirdi. Onları da yazlık kundurası, kışlık kundurası, yazlık mantosu, mantonun kumaşı sonra dikilecek onlar, kışlık mantonun kumaşı, ha bir de şemsiyesi. Şemsiye de olurdu her nedense, o şemsiye de. Çünkü şemsiye, gelinler bir iki ay, hatta bazısı bir seneye kadar, gelin bir yerden bir yere giderken giyinir bir de başına şemsiye tutardı benim çocukluğumda. Hani yüzünü erkekler görmesin diye. Böyle de bir şey vardı. Gelin nişan gösterildikten, gelinin bütün takıları takıldıktan sonra bu sefer hediyelere sıra gelir. İşte "gelinin anasından bir", önce oğlan tarafı takardı, "kaynanasından bir burma bilezik", görümcesine genelde birinci derece yani görümce, damadın annesi, teyzesi, halası, kız kardeşleri, yengesi bilezik takardı. Sıra komşulara gelince hediye biraz daha düşerdi. En sonda hatta şeye kadar, kapkacağa kadar verirlerdi. Hani ev diziyorlar ya onlar bile olurdu. Sonra kız tarafına sıra gelirdi. Kız tarafı da hediyelerini aynı bu şekilde, birinci derece yakınlar yine bilezikler işte yüzükler, küpeler, çeyrekler, reşat altınlar takıldıktan sonra gelini oyuna kaldırırlardı. Gelin çok nazlanırdı, oynarken bööyle lütfen işte, bir iki salınır, zaten oynamaya kalksa derler bu gelin şeydir, çırtıktır. Olmadı (gülme sesi). Gelini beğenmezlerdi. Nişan sona ererdi. Daha sonra bu kadın çalgıcıların yerini gençler almaya başladı. Gençler cümbüş, darbuka eline alıp böyle o zaman Yenişehir'e, Sur'dan Yenişehir'e göç yeni başlamıştı, ben hatırlıyorum, benim böyle 12, 13 yaşlarındayken, benim yaşlarımda gençler, onlar şu an, isimlerini vermeyeyim birçoğu da yerel sanatçılar. Şey, cümbüşle darbuka ellerinde apartman kapılarına gider kısa bir, hani şimdi sokak çalgıcıları var ya onlar gibi, kısa bir müzik yapar, 25 kuruş 50 kuruş, yollarını alır giderlerdi. Onlarda nişana, düğüne, kadın nişanlarında çalmaya başlardı. O sedir konuluyordu ya, sedirin üstüne sandalyeler. Onun önüne perde çekilirdi. Perde arkasında çalarlardı, biz bu tarafta oynardık.

Evet sıra geldi kınalara. Kınada da kız kınası çok şeyli geçmezdi, yine kız- erkek ayrı yapılırdı. Kız kınası, kız tarafında yine erkek tarafından gelirlerdi. O kınada da ya şerbet ya limonata, bisküvili lokum vazgeçilmezdi. Kolonyaya kadar gelirdi. Böyle bir bidonda kolonya damat tarafından gelirdi. Kına yakılırdı kız, oğlanın, oğlan tarafından mutlu, veyahut ta hiç evlenmemiş, azep deriz, azep kız tarafından, veyahut da çok mutlu bir kadın tarafından yakılır. Gelin elini açmazdı. Altın isterdi, altın da reşat altın genelde böyle, büyük tam reşat altın konulurdu, gelinin eline. Kınada işte çalınır, oynanılır. O müzisyenler eğer kadınsa zaten açıkta, erkekse dediğim gibi perde çekilerek. Oğlan tarafı gittikten sonra o gelinin eline böyle göstermelik, acil yakılan kına çıkarılır, gelinin işte yakınları şey giydirirlerdi gecelik sabahlık giydirirlerdi. Kızı oturturlar, türküler eşliğinde herkes hünerini göstererek gelinin böyle parmakları tek tek tek tek tek tek ondan sonra tırnaklarının üstü, şeyleri, ayakları ipler bağlanarak böyle şekiller şimdi dövme, kına dövmeleri var ya. Onları resmen iplerle, ayakta, ayakta daha çok, böyle el üstünde kınalar yakılırdı. Ondan sonra, o gece kızın yakınları da yani kuzenleri, arkadaşları izin vermişlerse hep beraber yatarlardı. Bir gün sonra oğlan tarafında kına olurdu. Yani bir gün kız evinde, bir gün oğlan evinde. Kız tarafı oğlan kınasına gitmezdi, öyle bir kural bizde yoktu. Oğlan kınası çok gösterişli olurdu. O zaten oğlan evinde genelde üç gün üç gece düğün yapan da vardı ha. Yedi gün, yedi gece yapan da vardı. Devlet kırk ölmüşün, bir kalmışı. Vaadlidir. Bu anası vaad etmiş, yedi gün, yedi gece düğün yapacak. Davul susar, cümbüş çalar, cümbüş susar, klarnet çalar, orkestra daha sonradan orkestrada yaşamımıza girdi. Orkestra böyle düğünleri de gördük ama hepsi avlu içinde; hauş içinde. Oğlan kınasında şeyli dedim ya, kültürlerin iç içe yaşandığı bir kent Diyarbekir. Hıristiyan'lardan bize geçen bir şeydi; benim görüşüm ki, herkes öyle diyor. İçkili kınalar yapılırdı mesela; gündüz, akşama meze hazırlanacak, hacı içki haramdır, diyen onu da, hala hala aklım almıyor! Bunlardan biri mesela; benim anneannemdi. Ne bileyim işte, yakınlarımız yani benim gördüğüm anneannemin arkadaşları, oturur meze hazırlarlardı. Mezemiz neydi? Ciğer kavrulurdu. Böyle soğanlı falan çok güzel ciğer kavururlardı, domates salatası yapılırdı, kavun, karpuz, üzüm, işte mevsim meyvesi neyse, rakılar kasalarla gelir avluya masalar kurulur, sandalyeler, kadınlar gündüzden mezeleri hazırlar, damat damat da o gece giyinmezdi, damat tıraşı da olmazdı, öyle paspal giyinir arkadaşlarıyla beraber bütün hizmeti de damat yapardı, hizmete. Böyle yenilir, içilir, şarkılar, türküler, çok eğlenceli olurdu. Müzisyenler: Celal ile Tarık vardı. Hafızdılar ikisi de. Hem mevlüd okurlardı hem düğünlerde müzik yaparlardı. Onun dışında Kenan Temi belki duymuşsunuz, bir de o da yerel sanatçılarımızdan biriydi. Sesi ve çok güzel daha sonra İstanbul'da müzik yapmaya başladı. Rahmete gitti. Benim babamın arkadaşıydı, Allah rahmet eylesin! İbrahim Macit,

bunlar bizim belli başlı müzisyenlerimizdi. Kenan Temiz daha zengin düğünlerine giderdi. Tarık Celal da öyle, rahmetli onlarda. İbrahim Macit daha küçüktüler, gençtiler onlar. Onun dışında bir sürü müzisyen olmuştu yani. Bu belli başlıları söylüyorum. Bunlarda düğün sahibinin ekonomik durumuna göre hani düğüne, gücü neye yetiyorsa, ona göre gider çalgıcı tutardı. Çalarlar, oynarlar ondan sonra da damada ortaya getirir, kına yakarlar sağdıç yakardı. Orada sağdıç çok önemliydi; sağdıç her şeyi şey yapardı. Avare oyunu oynanırdı. Avareyi de biz de şey oynayan, belli başlı kişiler vardı. Anons edilirdi işte: Ali Paşalı Ferzende abi seni avareye davet ediyoruz, der, alkışlar eşliğinde gelir ceketini atar omuzuna, ondan sonra bıçağını, kamasını çıkaran göstermelik oyunun şeyi bu da, neyi derler? Aksesuarları. Dörtlükler yakarak, Avare'yi bir söyler bir oynar, bir söyler bir oynar. Avare'de bazen kendi kendini, hani ben korkmuyorum, korkusuzum, bıçakladığını bile yani yaralanıp hastaneye gittiğini bile biliyorum. Kına da hani alkol aldıktan sonra, küçük çapta bir bakardın. Hani bir kargaşada düğünün sonuna doğru, hani kafalar iyi ya! Çıkıyordu. Biri sigarayı çıkardığı zaman, on tane çakmak uzanıyorsa, bir bakıyordun (gülüyor) beş dakika sonra karakolda, karakolda biliyor düğünden gelmişler: arayı bulup, evlerine gönderilerdi. Hatta küçük yaralanmalar, hastanede sonuçlanan kınaları bile biliyorum ama hepsi değil yani binde bir olan oda tuzu, biberi diyelim. Böyle şeylerde yaşanıyordu. Kınayı kızlar damdan izlerdi. Sevgilileri oyuna kaklmışsa: ha benimki kalktı, ha seninki kalktı, oradan kaş, göz, işaret, aşna, fişna da ufak tefek oluyordu. Ama kız bunların hiçbirini yaşamıyor, görmüyor (gülüyor). Oğlan tarafında yani gelinin zavallı hiçbir şeyden haberi yok de. Ya perşembe, bizde pazar günü Hıristiyanlar düğün yaptığı için, bizim düğünler genelde perşembe günü olurdu, gelin götürmeler.

Gelin o gün işte şeye götürülür; ondüleciye; yüzü, gözü evde alınırdı, ondüleci de değil. Bir gün önceden hani kına sabahı şey gelir eve yüz alan kadınlarımız vardı, ustalar diyim artık, kuaförler gelirler. Onlar da böyle adabıyla, usulüyle böyle gelinin önüne oturturlardı karşısına, gelinin önüne beyaz örtüsünü açar, sererdi. Kızım diyordu: bana bırak hiç sen karışma, kaş inceltilmezdi, kaşın ortası çakma kaş çok makbuldü bizde, tek tük bişey alınır, kaş ortası alınmazdı eğer kız doğuştan çakma kaşlıysa, öyle kalırdı. Hafifçe böyle kenarları alınır, yüz alma bittikten sonra, yüz almadan yani başlamadan önce kadın elimize bir yumurta verirdi. Yumurtayı şeyini rafadan yumurtayı yemek için biraz açıyoruz ya, üst tarafını, o açılan yerden yumurtayı bir kâse akıtır sarısını, bir kenara koyardı, beyazını tekrar içine döker derdi parmağını koy buraya, bunu çalkala ben yüzü bitirene kadar, çalkalardı o yüz biter, ondan sonra o yumurtayı alırdı, muhteşem bir krem çıkıyordu oradan. Onu yüzüne sürdüğü zaman. Yarabbim o yüz böyle şey gibi gül gibi açılıyordu

pembe, beyaz muhteşem bir şeydi, maskeydi o yumurta akından yaptığı. Diyordu: ilk defa tüy, yüz komple alınıyor ya, o tüylerin köküne bu doluyor, bir daha tüy çıkmıyor ya da çıktığı zaman çok ince çıkıyor. İyi de güzel bir para alıyordu. Ondan sonra evine gidiyordu ertesi günü düğün günü sabahtan sağdıcın Hanımı; oğlan tarafından, önceden kuaförünü belirlemiş, ayarlamış, sağdıcın hanımı ya görümce ya damadın yengesi gelir gelini kız tarafından da, davet ederlerdi. Onlar da hani ayıptır, gitmeyelim, ya bir kişi gider, ya gitmezdi. Çünkü paralar şeye ait, oğlan tarafına götürürlerdi. O gün işte güzel bir şekilde saçı başı yapılır. Mizapli böyle şeylerin içine, yeni yeni çıkmıştı, millet korkuyordu (gülüyor); makinelerin içine o sıcak makineleri içine, bigudiler sarılır, konulur, gelin çıktığı zaman da oraya da güzel bahşişler verilir, eve getirilir. Gelinlik orada giydirilmezdi. Evde sininin içine, yine bakır sini konulur, gelinin üstündekiler çıkarılır, o bir fakire verilir. Ondan sonra ilahiler eşliğinde, işte bazen de türkü, şarkı söyleyerek gelin, gençler tarafından, kuaföre götürülen o gençler tarafından giydirilir. Onlar oğlan evine giderdi. İkindi namazından sonra, taksilere önce fayton! Bak benim, ve yaya götürülen gelinde gördüm ben, çocukken. Hani fayton bile çağırmayıp, koluna girip hani yakınsa mahalledense alıp, bir evden, bir eve götürürlerdi. Ya da fayton gelirdi. Faytonlar böyle süslü süslü 10, 15 tane fayton. Gelinim faytonu biraz daha süslü olurdu. Bir kere yanına sağdıcın hanımı, bir yanına da kendi evinden; ya yengesi, ya da ablası, ya da teyzesi oturur, götürürlerdi. Daha sonra taksi olayı çıktı. Ha ticari takside yoktu. Böyle renkli, sarı renkli falan. Normal taksileri tutar getirirlerdi. Gelini evden çıkarırken birisi kapıyı tutardı: kardeşi, kapı bağı deriz. Ya tabanca isterlerdi, önceleri vardı. Daha sonra insanlar bilinçlenince, he tabanca çifte derlerdi, tabanca derlerdi, onlar kalktı. Ya ağır bir müzik çalar, ondan sonra para, ne bileyim böyle ağır şeyi olurdu. Onun kızın kardeşini de gönlünü yaptıktan sonra anneyle bi sarılırlardı, ayırana aşk olsun. Orada da biraz ağlaşırlardı. Ondan sonra gelini bindirirlerdi taksiye, alır götürürlerdi, oğlan evine. Oğlan damda, tam kapıdan içeri girecek ya! Vay! Gelinin başına gelen; anası kapıda (gülüyor), önce damdan başına şeker ve para atılırdı. O paralar başta böyle böyle (gülüyor) şişlikler oluştururdu. Başına atar, kimisi elma atardı, gelinin elinede; habenest, testi. Hani bolluk, bereketlik ferahlık bu evin içine getirsin diye. Testi, testinin içine de bazıları; bozuk para, şeker falan bırakırdı. Gelin onu, güçlü olup bir seferde yere vurup, bir kere de kırması gerek, o da gelinin; güçlü, kuvvetli, elli, ayaklı hani bu kaynana da bir gelin getirdi deyip, bir kerede kırması gerekir. Onu kırdıktan sonra, gelinin, oğlanın anası iki bacağını böyle açar- kapılarımızı görmüşsünüzdür- o kapıların, gelin bacağının altında, üstte de Kur'an'ı tutardı, gelin bacağının altından geçecek. Ya bacağının altından ya benim emrime girecek! O da onun için yapılıyor. O bazısı geçmeyip kaynananın ayağına tekme vuran gelini de ben gördüm. İtekleyip, geçen

(gülüyor). Öyle şatır gelinlerimiz ama binde bir tane. Genelde kaynanaya iki ayağını bacağını arasından geçip içeri giderler. Ondan sonra gelini bir boş odaya alırlardı. Damatla çok bazıları, bir beş dakika, ikisini bir odaya alırdı. O da yani bazen ha. Çok değil! Genelde şeyden, odanın birine alırlar, konu komşu, gelip gelini görürlerdi. Gelinin yüzünü açmazlardı, damat açacak diye göstermezlerdi. O arada oğlan tarafından fakir birbirine yani genelde bu işi yapan, hani ekonomik durumu biraz daha düşük olan, gelinin ayağını yıkardı. Gelin çeyizinde gelirken; bakır ibik ve leğen getirirdi, o bakır ibik ve leğenden su dökerek, ayağını yıkardı. Sağ ayağını, bir ayağını, sağ ayağından çorabını çıkardığı zaman içinden; beş lira çıkardı. Onu da kızın anası koyardı, onun hakkıdır diye. O beş lirayı alır, ayağını yıkar, o suyu kaynana alır, götürür, kilere her tarafı serper gelin eve bereket getirsin diye. Gelin orada odada kalırdı. Konu komşu biraz gördükten sonra çekilir, akşam hava kararmasıyla birlikte; kınaya gelen bütün damadın arkadaşları, akrabaları tekrar hauşa dolardı, o gece ikram yok. Düğün genelde yatsı namazından sonra biterdi. Kısa sürerdi yani düğün akşamı. Geline artık; konu komşu dağıldıktan sonra sağdıcın hanımı, odasına götürürdü. Odası nereye onu ayarlamışlarsa, odaya koyarlar, seccade sererlerdi yere damatla işte namaz kılacak diye. Sağdıç meyvesi, sinisi hazırlanırdı. Sağdıcın hanımı onu kendi evinde hazırlardı. Allah ne hak etmişse -bizim deyimle diyeyim- kuruyemişinden, taze o mevsim meyvesine kadar hepsi ama şeye konulur, siniye dizilir güzel şekilde, üstüne örtü örtülür. Gelinin odasına, o gelinde onlardan akşam tadar, damat içeri girdikten sonra. Ve o sonradan dağıtılırdı, onu yiyenin dişi ağrımazmış, öyle de bir inanç vardı bizde. Yani bunlar hep şeyler; dini inançlar, batıl inançlar diyeyim. Batıl inançlar. Şeyi anlatayım yine döneyim, avluya.

Gelini odaya götürürler, damadın bütün arkadaşları, akrabalar hepsi gelirdi. Çalgı çalardı, o gece; damat giydirme, gece tıraş ve giydirme merasimi vardı. Damadı şeye oturturlardı her gün yani ömrünce kimde tıraş olmuşsa, herkesin berberi vardı. O berber gelirdi. Berber türküsü var, çalgıcılar berber berber türküsü eşliğinde ama nasıl? Ağır, aheste. Bir tane ustura vuruyor, 40 saat bekliyor, bir tane vuruyor 40 saat o arada tabii; halaylar çalıyor, oynuyorlar, eğleniliyor, yani eğlence dorukta artık. Damat tıraşı bittikten sonra damadın önlüğüne de, düğüne kim gelmişse: para takar. O da o paraların hepsi, berberin bahşişi. Her berber tıraş ettiği gencin düğününü beklerdi. Oradan büyük bir para elde edecek çünkü. O da onun hakkıydı. Böyle de bir adetimiz vardı. O peştemalını toplar, parasını cebine koyar ya gider ya otururdu. Ondan sonra damat giydirmeye sıra geldi. Zava giydirmeye. Zava Kürtçe damat demekti. Kizava, kizava, düğünlerimizin ritüelidir. Biri der ki: kizava, kizava. Hepsi toplanır derdi: işte Mehmet Paşa, Ahmet Paşa, heeeyy, ondan

sonra hep beraber, şey kadınlarda içeriden zılgıt çekerlerdi. Böyle de bir karşılıklı şeyler, atışma gibi bir şey vardı aralarında. Damadı giydirmeye. Damadı afedersiniz, don atlet kartı çıkarırlardı. Sandalyenin üstüne oturtturlardı. Bu işi yapan, bilen bunun şeyini, karşılıklı türkü atışma gibi söyleyen ve düğünü hoş eden derler, insanlar. Bunlardan biri de rahmetli benim babamdı. Onun da lakabı "kirif"ti, Mustafa. Ama böyle düğünleri hoş eden, hani bu işi çok ehil olan, bilen kişi olduğundan, adı, herkesin de kirvesi bir herkes onu mutlaka yani götürebilen götürür, derdi: Mustafa bizim kirvemiz olsun. Çünkü düğünlerin vazgeçilmeziydi. Alemci bir adamdı. Çıkardı işte ortaya şey derdi ki, düğündeki o, etrafına toplanan arkadaşları, Türkçe söyleyeyim, "hani pantor, hani pantor, han, pantor benim neyime?" Yani pantolon ha. Bu sefer babam mesela çıkarır pantolonu, derdi: Ha pantor ha pantor, ha pantor benim neyime? Böyle tek tek her giysiye bir methiye, yani bir dörtlük söyleyenilerek, karşılıklı bir atışma şeklinde, damat tepeden tırnağa giyidirilir, ondan sonra son bir kez damadı derler: hadi diyarbakır halayına. Damadı çıkarırlardı, güzel bir halay çeker ve düğün sona ererdi. Tam yatsı namazından sonra. Herkes dağılır. Damadın sağdıcı, arkadaşları, damadı lüks alır lüks, fanus biliyorsun, fanusun bir türüdür daha gür şeyi, ışığı olan. Lüks elde biri tutar, iki kişi damadın koluna girer, hep kıbleye giderek ilahiler eşliğinde herkes pencerelerinden gözler, derler: damadı gezdiriyorlar. Damadı bir müddet, hani düğünün sona erdiğini ve ilanı, resmi ilanı, hani, "bizim oğlan evlendi". Öyle gezdirir böyle bir iki külçe. Ondan sonra getirirler, beline vura vura damadı gelinin odasına, kapıdan içeri sokarlardı ve düğün sona ererdi. Ondan sonra düğün sabahı şey de, sağdıcın hanımı da yine gelirdi. İşte biraz yanında kalırdı, iki-üç gün gelin dışarı çıkmazdı, yemek odasına gelirdi. Daha sonra üçüncü günü falan, gelinin yenge, şey, eltisi ya da görümcesi koluna girer, götürür, kayınbabanın elini öptürür. Yüz ahlığı alırdı, yani hediye verirdi, yine ağır yüklü bir hediye verirdi. Bir hafta sonra babası evine yemeğe giderdi. Orada da yine anne baba, ayrı ayrı hem damada hem geline hediye takarlardı. Ertesi hafta da oğlan tarafı, kız tarafı yemeğe davet ederdi. Akrabalıkları, tanışıklıkları perçinlensin diye. Gelin doğana kadar öyle diyeyim, gerçekten abartısız gelin görme yapılırdı. Akraba, hısım, tanıdık, eş, dost habersiz haber vermek olayı yok. Her gün öğlene, hatta bazı yerlerde geline yedi gün gelinlik giydirdilerdi. Gelin görmeye gelirlerdi. Hediye ile gelirlerdi. Birbirlerine sorarlardı, bilen bilmeyene işte "neyi eksik?" Atıyorum sürahisi yok, o hep sürahi alırdı, yok şerbet takımı, yok fincanı, kuşkanası, tavası derken elbirliği ile o ev dizmesi tamamlanırdı. Böyle.

Tanışma değil, biz tanışarak evlendik. Okuyan kız olduğum için. Ama düğün ritüeli, çünkü benim kayınpederim Diyarbakır Turizm Tanıtma Derneği'nin kurucusu, üst

kurucularından. Kendisi de efsanevi bir halk oyuncuydu. Yani "***". Şimdi Diyarbakır'da tanımayan yoktur. Onun gelini olduğum için o da örf, adet geleneklere uygun bir düğün, üç gün üç gece çaldılar, orkestralı, şeyli. Ama Hauş, Hauş Düğünü. Böyle bizimki de.

Hayallerim... Ben çocukluğumdan beri hep okuyacağım diyordum. Bir farklı bir kızdım. Biraz böyle, kafa tutan, hafif kafa tutan yani sisteme kafa tutan bir yapım vardı. Hani, ben okuyacağım, dedim. Yoksa mesela annesi babası, ha, babam vardı. Ama babamın evinde büyümedim. Annesiz babasız bir kızın okuması çok da şey değildi. Ben inatla okuyacağım dedim.

Anneannemin de niyeti hep şey, "ben ölürüm bu "kız ortada kalır, bunu bir sanatı olsun, altın bileziği. Bir an önce evlendireyim, hani yuvasını kurayım, gözü açık gitmeyeyim". Ben inatla okuyacağım dedim. Hayalimi gerçekleştirdim ama hayalim hani dediğim gibi çok Fen Lisesi'nin anlamını bilmesen de hani bir il dışına gitme olayı vardı ya onu çok hayal ettim, olmadı. Tiyatrocu olmayı hayal ettim. İzin vermediler, kız tiyatrocu. Yıldırım Önal Diyarbakır'a gelmişti. Ben de Diyarbakır Öğretmen Okulu'nda okuyordum. Mercimek mi havyar mı? Diye bir oyun şeyde sergilediler. O arada da bizim okulun bir oyunu vardı. Oyunumuzu da biz Halk Eğitim'de sergiledik. İzlemiş, kulisten görmüş, beni kulise çağırdı. Hani "İster misin bir, sen o bu yeteneği görüyorum". Tabii ben hemen havalandım, heveslendim. Onlar turneye gelmişlerdi, bir hafta rahmetli kaldı Diyarbakır'da. Eve geldiğimde "Kız tiyatrocu olacak voy!" Kıyametler kopuyor, asla. Zaten o orada öylece kalakaldı ama ben hem yazıp hem oynuyordum. Öyle de bir yeteneğim vardı yani. Şey yine gelenek ve göreneklerimiz. Mesela diyorlar ki işte "üçüncü sınıflar, sınıf gecesi düzenlesin". Ben hemen, örf adetlerimize uygun atıyorum, bir Bitlis düğününü düzenliyordum. Bir kız isteme düzenliyordum. Yani anda görev bölümü yapıyordum, diyordum: Sen bunu, sen bunu, ben bunu, derken bir oyun çıkarıyorduk ortaya. Öylede bir yeteneğim vardı. Sonradan kendisi, okuttuğum sınıflarda da öğretmenlik şeyimde de mesela okuma bayramları yaparken oyunları kendim yazardım, kendimi yönetirdim, kendim oynatırdım öğrencilerimi. Öyle de bir şeyim var.

Ben hayallerim belki hani öğretmenlik sonradan tabii gelişti. Öğretmen okuluna gittikten sonra zaten sapına kadar hani öğretmenliği benimsedim. Ben öğretmen, iyi ki de olmuşum, hiç de pişman değilim. Hayallerim gerçekleşti. Yani yazarlık da sonradan gelişen bir şey. 2012'den önce işte bu sosyal medya çıktı ya, ben orada demek yeteneğim varmış, okulda da yazıyordum mesela edebiyat köşelerinde, sınıf gazetelerimiz, oralar

küçük küçük, sonra arkadaşlar hatıra defterlerini veriyordu, millet iki satır yazarken ben bir de, kıymetli hatıra defteri milletin, hatıra defterini zapt ediyordum, iki-üç sayfa yazıyordum, kızıyordular da "ya bırak" falan. Öyle bir yeteneğim demek varmış. Bu sosyal medya çıktıktan sonra bir iki şiir dedim ya, anlık olayları dizeler halinde, böyle yayınladım. Her taraftan güzel methiyeler, dönütler alınca, dedim herhalde ben yazıyorum falan. O arada Diyarbekir ağzıyla, ben ağzı hem konuşurum, yani yazmasını da beceriyorum iyi kötü, iki tane metin yazdım, şey makale yazmıştım, Diyerbekir ağzıyla. Bunu tabii okumuşlar. Dedim şeydir, şiirler baktım bayağı bir dosya oldu, dedim ben bunları hani bir kitap haline dönüştürebilir miyim? Hani böyle hayal, büyük bir hayal, ulaşılmayacak bir hayal gibi geliyor bana. Ee kime, hani birinin önder olma, hiçbir bilgim yok, nerede basılır, nasıl yapılır? Hiçbir şey bilmiyorum. Şeye, bilgisayara bile dökmemişim, kağıtlara. Hani bilgisayardan çıktı almışım hani orada daha dosyam bile yok. Çıktıları bir klasörün içine koydum. Dedim, "***" zaten benim evet yazıyı yazmamdaki ilk adımı atmamı sağlayan, elimden tutan, ışık gösteren, yol olan "***". Burdan onu da saygıyla yad ediyorum. Dedim gideyim yanına, o zaman kendisi belediyede Kültür Müdürlüğü'ndeydi. Gittim, dosyayı işte, merhabadan sonra biraz konuştuktan sonra, dedim "vallahi şey ben böyle böyle, bir kitap olur mu acaba bunlarla? Dedi: Olur, niye olmasın? Ama dedi: ben seni dedi yazdığın Diyarbekir ağzı metinleriyle bekliyordum açıkçası. Dedim: hangisi, dedi: okumuştum. Ha ben dedim: tamam, Hastal Başı, bir de Hamam Günlerimiz falan. Evet, dedi: git bence dedi, bu tamam bunu yapalım ama dedi: sen onları yaz.

Yazar mıyım, yazamaz mıyım? Geldim eve, ondan sonra, başladım, oturdum yazmaya. O arada da işte şey, "***" çıktı, ilk şiir kitabım. Kitap fuarına katıldım. Kitap fuarında Mıgırdiç Margosyan'ın arasyerine, standına dedim, götüreyim, hemşerim bir de üstatlarım. Bir imzalı kitap vereyim, imzalı kitap elimde gittim yani takdim etmeye. O "***" bey de oradaydı, ben de bir iki arkadaşı oturduk, konuşmaya, Diyarbakır ağzıyla. Ben istem, yani ne yapsam ağzımdan illa o şey çıkıyor, aksan çıkıyor. Dedi: Nerelisen? Dedim: Diyarbekir'liyim. Şeydir, "sen" dedi, "bu konuştukları niye yazmirsen?", Dedim: Ben mi? Böyle biraz da şey hoş, çünkü o da dedi ya yaz, şimdi iki üst kattan dustür aldım. Bana yaz diyorlar. O şey oldu ben de yani başlangıç şeyi o oldu. Ondan sonra yazdım. Bir yıl oturdum, çalıştım. "Özümsen Diyarbekir" çıktı.

Kitabında zaten başına dedim, "sözümü tuttum ustam". Orada dile getirdim hani, nasıl başladığımı, neden yazdığımı falan. Götürdüm kitabımı, ikinci, bir dahaki fuara takdim ettim. Öyle öyle işte şimdi evde altı kitabım oldu.

Yani Diyarbekir'in bu Sur dışına taşması, önceleri iyiydi yani bir Yenişehir iken Bağlar'da daha böyle ekonomi, kültür düzeyi biraz daha düşük insanlar barınıyordu. Köyden kente göç edenler. Kenar mahallelere yine köyde biz boşalttık, köyden gelenler oraları doldurdu. Bizler Sur'un dışına, işte önce Yenişehir sonra Ofis oluştu, Bağlar oluştu. Yani ihtiyaç gelişti. Çünkü şehir çok göç aldı. Korkunç bir göç aldı. Korkunç bir büyüme derken ihtiyaç dahilinde koca koca apartmanlar yükseldi. Tamam da ama o kadar çok ki, o kadar çok ki. Yani burası kent değil, Diyarbekir değil artık. Ben Diyarbekir olarak görmüyorum. Bunlar çünkü her yerde var, bizim hani kültürümüzü yansıtan hiçbir şey yok. Bildiğiniz Ankara'da İstanbul'da, ne bileyim, büyük başka ülkelerde olan apartmanlar ne ise Diyarbakır'daki de o. Evet çok da lüks, ultra lüksler var, bir trilyona evler var ama Diyarbekir kültürünü yansıtan hiçbir şey yok. Ve yaşayış olarak da yok. Yok hani bu benim bu anlattığım paylaşımlar, komşuluk, işte arkadaşlık, dostluk çok az yok. Varsa da bir elin parmakları kadar, yani sayabileceğim kadar az sayıda. Bireyselleşti insanlar, aileler küçüldü, çekirdek aileler oluştu, çekirdek aileler oluşunca ihtiyaç hatta şu anda Diyarbakır'da ev bulunmuyor. Piyasa o kadar birdenbire şey oldu ki ne kiralık ne satılık, ev yetmiyor. Yetmiyor çünkü aileler bölündükçe bölündü, bölündükçe konuta ihtiyaç, ee konutlar da gittikçe lüksleşti. Toprak sahipleri müteahhitlere verdi. Onlar zengin. Yani birdenbire böyle ot biter gibi şeyler, apartmanlar Diyarbakır'da bitmeye başladı. Bunlar arasında o eski sosyal yaşantının olduğunu asla ve asla düşünmüyorum. Çünkü ben de bir apartmanda yaşıyorum. Yaklaşık dört senedir, tabii tabii dördüncü senedir burada oturuyorum, görüştüğüm yine benim eski okul arkadaşımdan bir tane dostum var, diğerleri ile, merhaba merhaba. Ne alış ne veriş ne düğün, ne dernek, ne nişan, ölüm bile olsa haberimiz olmuyor. Yani o sosyal, sıcak sosyal yaşam apartmanlarda söz konusu olamaz, yok. Bireyselleşti herkes biraz "ben" oldu, kapısını kapattı içeri girdi veya bir düğün olursa düğünler bu benim anlattığım hani üç gün üç geceye sığdıramadığımız mutlulukla anlattığım düğünler yok, üç saate, o da ki şimdi bu son süreçte onlar da yok, saat sekizde başlayıp 11'de biten, zıp zıp zıp zıplayan bir kitlenin oluşturduğu düğün. Ben bunlara, hani bunlar Diyarbakır'la bağdaşmıyor. Kültür, dışarıdan aldığımız, yani yozlaşma var aslında yozlaşma var. Kültürü yaşatmaya çalışan da bir avuç insan işte, bu kadar. Yok. Evet, ne yazık ki Diyarbekir kitaplarda kaldı.

Ben teşekkür ederim, İnşallah olmuştur. Estağfurullah. Mutlu oldum ben de sizi tanımakla yardımcı olabildiysem ne mutlu bana.